UFÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
FIU JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

Aygün Cengiz, S. Uluslararası Final Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (UFUSOBED)/FIU Journal of Social Sciences and Humanities (FIU JOSSH)1-2 (2025-2) DOI 10.29329/ufusobed.2025.1337.6

Etnografide Yeni Karşılaşmalar: Yazının Sınırlarında Bir Gezinti

New Encounters in Ethnography: A Stroll Along the Edges of Writing

Serpil Aygün Cengiz[1]

"Etnografik hakikatler, doğaları gereği parçalıdır
-konumlanmış ve tamamlanmamıştır."[i]
James Clifford

"… efendinin araçları efendinin evini asla yıkamaz."[ii]
Audre Lorde

"Oyunu bozmak bir dünya yaratma projesidir."[iii]
Sara Ahmed

Giriş: Tanışma ve bir araya geliş hikâyemiz

"Etnografide Yeni Karşılaşmalar: Yazının Sınırlarında Bir Gezinti" başlıklı bu özel dosyada dört makale ve bir söyleşi metni yer alıyor. Çalışmanın kapağında dosyadaki yazarlardan biri olan Erhan Korkmaz'ın çektiği bir fotoğraf ve bu fotoğrafa ilişkin kendisinin yazdığı kısa bir metin var. Bu fotoğrafın ve kısa metnin çalışmamızın girişinde olmasını çok önemsedim; çünkü dosya konusuna böyle bir giriş postmodern etnografinin temsil, öznellik ve bakış üzerine yürüttüğü temel eleştirileri baştan okur için somutlaştırıyor. Fotoğrafı çekenin hem görsel hem yazı aracılığıyla içeriden katılımcı ve dışarıdan gözlemci olarak konumlanışı etnografik öznenin sabitlenemezliğini ve öznenin nesnel olamayacağını hatırlatarak dosyanın kuramsal yönelimini gösteriyor.

[1] Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilimi Bölümü Etnoloji Anabilim Dalı, serpilayguncengiz@gmail.com, ORCID 0000-0001-7448-4317

Erhan'ın metroda giderken içeriden dışarıyı izlerken çektiği bu fotoğraf karesinde zaman ve mekân sabit değil; anlatı ve gözlem parçalı, geçici ve çok katmanlıdır. Etnografik metin de böyledir: Bir palimsest gibi silinir, yeniden yazılır ve/veya her seferinde değişmiş biçimde başka bir yüzeyde yeniden belirir. Dosyada yer alan metinlerin tamamı da zaten, etnografik anlatının bir gözlem ve aktarma biçiminin ötesinde öznellik, sessizlik, beden, etik ve teknolojiyle kurulan ilişkiler içinde şekillenen bir düşünme ve hissetme pratiği olduğunu anlatıyor. Burada bir araya gelen yazılar, klasik etnografi anlayışının sınırlarını bilinçli biçimde aşarak anlatının yeni imkânlarını araştıran denemelerdir. Sessizlikle kurulan etik ilişkilerden etnografik kırılganlıklara, görsel anlatının duyusal izlerinden insan-olmayan varlıklarla birlikte yazmaya uzanan bu metinler, temsil edilenlerle birlikte temsilin sınırlarında ortaya çıkan boşlukları da konu ediniyor. Her biri, deneyim ile bilgiyi, estetik ile eleştiriyi, kuram ile sezgiyi buluşturan bir etnografi öneriyor. Bu dosyada toplanan çalışmalar, akademik yazının kendisinin de etnografik bir saha olabileceğini, metnin doğrudan kendisinin bir karşılaşma mekânı hâline gelebileceğini bize gösteriyor.

Dosyada benim hazırladığım söyleşi metni dışındaki dört makale, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (AÜ DTCF) Halkbilimi Bölümünün lisansüstü programında 2024-2025 bahar döneminde verdiğim "Araştırma Yöntemleri" dersini alan altı öğrenciden dördünün dönem sonu çalışmalarından ortaya çıktı. O nedenle, bu metinlerle ilgili bilgi vermeden önce "Araştırma Yöntemleri" dersim hakkında da bir şeyler söylemek isterim.

2024-2025 bahar döneminde verdiğim *yüksek lisans* programındaki "Araştırma Yöntemleri" dersimi Erhan Korkmaz, İrem Taşçı, Hakan Ersöz ile Mehmet Emin Ölbeci; *doktora* programındaki "Araştırma Yöntemleri" dersimi ise Nurullah Yavaş ile Ayşe Gürhan takip etmişti. Dönem boyunca cuma günleri saat 11.00-15.00 arasında arka arkaya yaptığım bu iki dersi takip eden lisansüstü öğrencilerimizin dışında tüm dönem boyunca dersleri konuk olarak Dr. Başak Acınan ile Muhammed Hanifi Küntuğ da izledi ve katkıda bulundu. Adı geçen katılımcılar dışında Doç. Dr. Mehmet Söylemez, Meryem Karagöz, Selçuk Azmanoğlu, Buse Kadıoğlu, Ferhunde Aytaç, İsmail Önder, Aysun Şebnem Uğraşkan, Selma Acarlı, Gülay Yoldaş ve Sudem İlayda Yalçi gibi -bazıları tesadüfen- derse katılan konuklar da oldu.

Her sene olduğu gibi bu seneki "Araştırma Yöntemleri" dersim için yine bir e-posta grubu oluşturmuştum: arastirma-yontemleri-bahar-2024-2025@googlegroups.com. Bu adres altında, dönem boyunca yüz yüze yapacağım dersime gelemeyecek olan ama en azından ders kapsamındaki yazışmaları takip etmek istediğini söyleyen tanıdıklarımla birlikte otuz kişilik bir grup oluştu. 19 Şubat 2025'te gruba ilk e-postamı -kendi fotoğrafımı iliştirerek- gönderdim:

> "Arkadaşlar,
> İlk üç haftamızı şimdiden duyurmak istedim:
> 21 Şubat, tanışma…
> 28 Şubat, eski-yeni etnografide paradigma değişimi üzerine geniş bir perspektifle bir değerlendirme…
>
> 7 Mart'ta bu dönemki tek Türkçe kitabımız "Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji" (Marcus ve Fischer, haz.) ile derse devam…

Sevgilerimle,
Serpil

Hamiş: Ekteki fotoğrafta Serkan Demir'in "Kounellis ve Ben" çalışması ve ben:)"



Görsel 1: Serpil Aygün Cengiz "Sonsuz Olasılıklar" sergisinde
Serkan Demir'in "Kounellis ve Ben" adlı çalışmasıyla[iv]
(Fikret Otyam Sanat Merkezi, Ankara, 1 Şubat 2025, *fotoğraf*: Erdal Cengiz)

Verdiği bir ders için bir öğretim üyesinin e-posta grubu kurması ve burada -dersle bağlantılı belki ama yine de hayli serbest içerikli sayılabilecek- e-postalar yazması akademide çok sık rastlanır bir durum değil. Ben ders verme sürecini, sadece akademik bir görev kapsamında yürütülen bir iş olarak değil; aynı zamanda akademide *kronikleşmiş yalnızlığım*(ız)*a* karşı, düşünsel ve duygusal bir direniş pratiği olarak da görüyorum. İşte tam bu nedenle, verdiğim lisansüstü dersler kapsamında alışıldık biçimlerin ve içeriğin dışında yazışmaları destekleyen e-posta gruplarını her zaman kurdum/kuruyorum. Öğretim elemanlarının çoğu zaman yalnız kaldığı/hissettiği,

birlikte düşünme ve deneyimi paylaşma pratiklerinin zayıf kaldığı bir ortamda, bu e-posta grupları (en azından benim için) kolektif bir düşünce alanı ve kırılganlıkla konuşmanın mümkün olduğu mecraya dönüşüyor her zaman. Saklayacak değilim, grup üyelerinin çoğunun sessiz kaldığı gruplar oluyor bunlar; ama bence tüm grup üyelerinin e-posta yazması yoluyla birlikte düşünmeleri kadar bazen üyelerin sadece düşünmeye tanıklık etmesinin de anlamlı ve dönüştürücü olduğuna inanıyorum. Başka bir deyişle, derslerde ve e-posta gruplarında konuşmak kadar konuşmamanın da sessizliklerin dolaşıma girmesiyle hepimize alan açtığını düşünüyorum. Bütün bu sürece yaklaşımımı gösteren örneklerden birisi 30 Mart 2025'te gruba yazmış olduğum bu e-postamdır:

> "Bayramın bu ilk gününde oturdum, Elizabeth Sankey'nin 2024 yılı yapımı 'Cadılar' adlı belgeselini (90 dakika) izledim. Film, doğum yapan kadınların çoğunun doğumun ardından yaşadığı bunalımın arkasında şifacılık başta olmak üzere pek çok yetenekleri nedeniyle eski dönemlerde cadılıkla suçlanan ve cezalandırılan kadınların kolektif bilinçdışlarındaki kalıntılar olduğunu söylüyor. En önemlisi ise bunu, yönetmen, filmin merkezine kendi deneyimini koyarak yapıyor. Bayıldım filme, o ayrı. Ama korkarım zihnim kendini neyi görse çivi zanneden bir çekiç gibi çalışıyor: Cadıları ve yeni etnografları birlikte düşündüm durdum filmi izlerken.
>
> Cadılar kendi yaralarını şifacılıklarının parçası yapan, karmaşa ve belirsizlik içinde yaşayan, (erkeklerin tıbbı ele geçirme mücadeleleri gibi başka nedenlerin yanı sıra) hayli yetenekli oldukları için dışlananlar olarak iktidarın avının hedefi olmuş olan insanlarmış (*cadı avı* metaforumuz bizim, oralardan)... Yeni etnografik bilgi de parçalı, etnografın kendisi kırılgan, doğrudan dile getiremediği anlatıları çoğul, dili sezgisel ve yaralı… Ne kadar da benziyorlar birbirlerine...
>
> Belgeselde cadılar meclisinden de söz ediliyor... Etnografik yazı da modernite sonrası dönemin cadıları olan etnograflar da belgeseldeki cadılar meclisi gibi karmaşık, girift ve çok kişisel bir topluluk oluşturmuşlar bence. Baş cadı yok, bilgelik, deneyim aktarımı, kurgu, montaj, her şey var.
>
> Cadıların dünyasında düşünün ki saha da nasıl bir şeydir! Herhalde saha da ele geçirilmiştir, data (o ne ise artık o da) şeytanidir. Modernist kodlamada 'atık' veya 'kusur' gibi görünen, tam açıklanamayan ama göz ardı da edilemeyen data'yı Lisa Blackman, sinemayla ilgili kitabında 'haunted data' (musallat olmuş veri / hayaletli veri) olarak adlandırıyormuş. Bu kavramsallaştırma bile tam cadı işi, çok hoşuma gitti: Duygulanımlarla gelen, geri dönen ve kaybolmayı reddeden data; ne açık bir başlangıcı, ne de belirli bir hedefi olan; doğrusal anlatıları rahatsız eden…
>
> Farklı anlatı zaten hep sapkın anlatı olmuş… Bir nedeni bence, farklı anlatının egemen anlatının tekerine çomak sokması diye düşünüyorum. Dolayısıyla dayanışma için ve iyileşme için cadılar meclisi mutlaka olmalı. İnsan yalnız olmamalı… Sizi bilmiyorum, ama benim için bu e-posta gruplarının uzun yıllardır böyle bir anlamı, böyle bir değeri var. Sankey'nin 'Cadılar' filminde şifacı bir cadının dediği gibi 'Asla, asla sessizce mücadele etme'...
>
> Aslında bayramınızı kutlamak istemiştim sadece.
>
> Sevgilerimle,
> Serpil"

“Araştırma Yöntemleri” dersinin etnografik dokusu

“Araştırma Yöntemleri” dersimde çekilmiş ve bir kısmı bu metinde yer alan fotoğraflara bakıldığında, hepsinde oturma düzenimizin yuvarlak masa toplantısı formunda olduğu görülebilir. “Yuvarlak masa” dendiğinde bir politik ideal olarak akla ilk gelen “Kral Arthur’un yuvarlak masası” ifadesidir ve aslında kavramın tarihi çok eskilere gidiyor. “Yuvarlak masa”, 19. yüzyıldan beri herkesin eşit statüde kabul edildiği toplantı türüne atıfla kullanılıyor günümüzde.[v] Benim imgelemimdeki “yuvarlak masa”yı anlatan Luisa Valenzuela’nın “Yuvarlak Masa” (*Round Table*) adlı kısacık metnini paylaşmak isterim (2013: 154):

“*-Yazıyorum, çünkü okurlarımın kalbine ulaşmak istiyorum, der şair.*
-Ben de kalplere ulaşmak istiyorum, der hikâyeci. Ulaşmak ve onları yemek için.”

Valenzuela’nın metnindeki hikâyeci gibi ben de herkesi içime almak, onlarla yoğrulmak ve böylece, bu buluşmalardan mutlaka değişmiş çıkabilmek için akademide mümkün olabilen her ortamda yuvarlak oturma düzenini tercih ediyorum. Bu nedenle 2013 yılında (on beş yıl sonra yeniden) AÜ DTCF Halkbilimi Bölümünde çalışmaya başladığımda ofisimdeki çalışma masamı duvara dayayıp odama gelen (idari personelden öğrenciye, hocalardan ofisime gelen misafirlere kadar) herkesle odadaki koltuklarda her zaman yüz yüze ve aramızda masa olmadan oturmayı tercih ettim. Yuvarlak bir düzende yüz yüze oturmak dikey ilişkiyi askıya alırken masanın ortadan kaldırılması, yalnızca fiziksel bir nesnenin aradan çekilmesi değil, aynı zamanda iktidarın simgesel olarak devreden çıkarılması anlamına geliyor. 2019-2024 yılları arasında yaptığım Bölüm Başkanlığı görevimde de (mekânın otoriter bir yapı kurmadaki gücünü bildiğim için) akademik kurullarımızı ya her seferinde farklı bir Bölüm öğretim elemanımızın ofisinde ya da Fakülte içinde/dışında farklı ortamlarda yapmaya özen gösterdim. Arada kendi odamda yaptığım akademik kurulların ise hepsinde toplantıları yuvarlak oturma düzeninde gerçekleştirdim. Yaklaşık dört yıldır Dr. Öğr. Üyesi Anastasiia Zherdieva’yla paylaştığım ofisimde 2013’ten beri yaptığım tüm lisans ve lisansüstü derslerimde de bu oturma düzenini sürdürüyorum. Benim için yuvarlak masa, bir oturma biçimi tercihinin ötesinde geleneksel akademiye ve anaakım bilim anlayışına bir karşı çıkış, çoksesli, eşitlikçi bir akademik yaşayış tarzı arzusunun simgesidir. Böyle bir toplantıda/buluşmada/derste bilgi birlikte üretilir ve birlikte sorgulanır. Yuvarlak masadaki birliktelik duygula(nımla)ra da alan açar; yuvarlak masada paylaşılan kırılganlık masayı etik bir duygu(lanım) mekânına dönüştürür; özneler konuşur, birbirlerinin kırılganlıklarına tanıklık ederler ve birlikte düşünmenin iyileştirici bir eyleme dönüştüğü alanı yine birlikte yaratırlar.



Görsel 2: 2024-2025 bahar dönemi "Araştırma Yöntemleri" dersinde ilk hafta
(AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 21 Şubat 2025)
(*Soldan sağa*: Nurullah Yavaş, Erhan Korkmaz, Hakan Ersöz, İrem Taşçı, Mehmet Emin Ölbeci, Başak Acınan, Ayşe Gürhan, Serpil Aygün Cengiz, Muhammed Hanifi Küntuğ ve Ferhunde Aytaç)

Derste öğrencilere okutmayı tercih ettiğim metinler de elbette, bu yuvarlak masa tahayyülüne paralel biçimde çoksesli, sorgulayıcı ve düşünümsel bakış açısına sahip metinlerdi. Her sene okuma metinlerini yenilediğim derste bu sene, George E. Marcus ile Michael M. J. Fischer'in hazırladığı *Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji -İnsan Bilimlerinde Deneysel Bir An* (2018 [1986]) ile James Clifford'la George E. Marcus'un editörlüğünü yaptığı *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* (1986) başlıklı çalışmalar temel tartışma metinlerimiz oldu.

Marcus ile Fischer'in *Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji* başlıklı kitabı, kültürel antropolojinin hem estetik hem politik açıdan diğer insan bilimlerine eleştirel içgörüler sunabilecek deneysel bir disiplin olduğunu savunan ve 1980'lerde bilimin kuşatıcı pozitivist paradigmasının yerini anti-pozitivist yaklaşımlara bıraktığı "deneysel an" olarak antropolojiyi kavramsallaştıran bir çalışmadır (2018). Clifford'la Marcus'un hem yazılarının olduğu hem de editörlüğünü yaptıkları *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* (1986) başlıklı çalışma ise etnografik yazının nesnel bir betimleme değil, sanatsal ve siyasal tercihlerle örülmüş bir temsil biçimi olduğunu savunarak ilerleyen yıllarda antropolojide köklü bir paradigmatik dönüşümü tetikleyecek güçlü bir düşünümsellik çağrısında bulunan çok önemli kült bir metindir.

Dönem boyunca derste ek kaynaklar olarak Ruth Behar'ın *The Vulnerable Observer: Anthropology That Breaks Your Heart* (1996), Vincent Crapanzano'nun *Tuhami: Portrait of a Moroccan* (1980), Renato Rosaldo'nun *The Day of Shelly's Death: The Poetry and Ethnography of Grief* (2014), Marjorie Shostak'ın *Nisa: The Life and Words of a !Kung Woman* (1981), Sophie Tamas'ın *Life After Leaving: The Remains of Spousal Abuse* (2011) başlıklı çalışmalarına ve bir grup öğrenci ve meslektaşımla birlikte hazırladığımız *Onun Kitabını Anlatıyorum -Renato Rosaldo The Day of Shelly's Death: The Poetry and Ethnography of Grief (Shelly'nin Öldüğü Gün: Yasın Şiiri ve Etnografisi)* (2021) adlı çalışmaya da sık sık referans yaptık.

Bu metinlerin ortaklaştığı postmodern etnografi anlayışı, temsili, doğrudan gerçekliğin şeffaf/tarafsız bir yansıması olarak değil, her zaman biçimlendirici ve eksiltili bir anlatı pratiği olarak ele alıyor. Bu anlayış, etnografik metni bilgi aktaran bir belge olarak değil, yazarın konumlanışını, duygu hâllerini ve etik sorunlarını açığa vuran bir anlatı türü olarak görür. *Writing Culture*'la başlayan eleştirel yönelim, nesnel bir anlatıcıdan çok, konumunu ifşa eden, yazıdaki düzenlemelerini tartışmaya açan ve temsilin kırılganlığını kabul eden bir etnografiyi tartışmaya açıyor; çünkü etnografik metinlerde yazara ait kırılmalar ve bunların ifadesi, postmodern etnografide bilginin kusuru değil, derinliğidir. Yeni (postmodern) etnografik anlatıda *söylenemeyenin*, *çelişkili ve belirsiz olanın* önemi büyüktür ve bilgi değeri taşıdığı kabul edilir; anlatı *çokseslidir* ve çoğu zaman *parçalıdır*. Bu tür etnografik anlatıda *zaman, doğrusal ilerlemez*; metinler, zamanda ileriye ve geriye gidişlerle, zigzaglarla, kırılmalar ve sessizliklerle örülüdür.[vi] Bir yandan öznenin bütünlüğü ve temsilin güvenilirliği sorgulanırken bir yandan da etnografik yazı bir epistemolojik arayış olduğu kadar etik ve estetik bir sorumluluk alanı olarak da konumlandırılır.



Görsel 3: Metinlerimizi Fakülte dışındaki bir mekânda tartıştığımız "Araştırma Yöntemleri" dersinde (Black Fish Cafe, Ankara, 28 Şubat 2025)
(*Oturanlar soldan sağa*: Ayşe Gürhan, Selma Acarlı, Aysun Şebnem Uğraşkan, İrem Taşçı, İsmail Önder, Mehmet Emin Ölbeci, Serpil Aygün Cengiz, Başak Acınan, Hakan Ersöz, Muhammed Hanifi Küntuğ; *ayakta duranlar soldan sağa*: Nurullah Yavaş, Meryem Karagöz, Ferhunde Aytaç, Erhan Korkmaz)

1980'lerde etnografideki bu paradigmatik değişimin -akademide benim 2010'lu yılların sonlarına doğru- farkına varmaya başlamamla birlikte akademik düşünüşümde kökten değişimler oldu. Benim için akademi artık, birlikte düşünmenin, duyguların ve kırılganlıkların paylaşıldığı, yan yanalıkların değer kazandığı bir karşılaşma alanı. Düşlediğim akademik dünyada, öğrenme derslikle sınırlı değil, hatta mekânlar, ilişkiler ve deneyimler de akademik üretimin olmazsa olmaz bileşenleri. Bu nedenle "Araştırma Yöntemleri" dersimi alan öğrencileri 11-13 Nisan 2025 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen *9. Uluslararası Fotoğraf Sempozyumu*'na ders kapsamında davet etmiştim; fakat derse kayıtlı öğrencilerden hiç kimse katılmadı. Ama bunu bir hayal kırıklığı olarak değil, akademide düşünsel ilişkilerin nasıl örüldüğüne dair önemli bir yüzleşme ânı olarak gördüm. Çünkü akademi, birlikte düşünme çağrılarının zaman zaman yanıtsız kalmasına rağmen o davetleri ısrarla sürdürme cesaretini de içeriyor. Ben de kimi davetlere yanıt ver(e)miyorum; herkesin kendi zamanı, yoğunluğu, sınırları var. Ama bazen bir etkinliğe gitmeme hâli, fiziksel bir yokluk hâlinin ötesinde akademinin bizi içine çektiği bireyselleşmiş/yalnızlaştırılmış dünyamızın bir yansıması da olabiliyor. Bu nedenle, birlikte düşünmeye açılan her alanın *kendiliğinden* çoğalmadığını; onun özenle ve sabırla örülmesi gerektiğini, bunun da bir direniş biçimi olduğunu kendime hep hatırlatıyorum.



Görsel 4: Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Mehmet Söylemez'in ziyareti nedeniyle mola verdiğimiz dakikalarda (AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 30 Nisan 2025) (*Oturanlar soldan sağa*: Serpil Aygün Cengiz, Erhan Korkmaz, Hakan Ersöz, İrem Taşçı, Mehmet Söylemez, Mehmet Emin Ölbeci, Muhammed Hanifi Küntuğ, Ayşe Gürhan ve Nurullah Yavaş)

Bir yıl önce yitirdiğimiz antropolog Doç. Dr. Erdinç Kineşçi için 14 Mart 2025'te düzenlenen çevrimiçi anma etkinliğine ("Araştırma Yöntemleri" dersi kapsamında öğrencilerle yine ofisimde buluşarak) katılmıştık. Anma etkinliğinde antropolog Doç. Dr. Çakır Ceyhan Suvari, "Gnostik Ezidiler" başlıklı bir konuşma yaptı.[vii] Bu anma etkinliğiyle dersimi yaptığım ofisim geçici bir yas mekânına dönüşmüştü. Etkinliğin tamamlanmasından sonra öğrencilerle yaptığımız derste etnografinin, sadece "öteki"nin yaşamını, kaybını ve ölümünü değil, akademi içinden bir araştırmacının da yaşamını, ölümünü ve kaybını hatırlama biçimlerini nasıl içerdiğini konuştuk. Böylece etnografiyi, dışarıya yönelen bir göz olabilmesinin yanı sıra araştırmacının kendi duygusal konumlanışını, kayıplar karşısındaki kırılganlığını ve akademi içindeki aidiyet duygusunu sorgulamasına olanak tanıyan düşünümsel bir alan olarak ele alma fırsatı bulduk.



Görsel 5: Doç. Dr. Erdinç Kineşçi'nin vefatının birinci yıl dönümünde düzenlenen çevrimiçi anma etkinliğinde (Çakır Ceyhan Suvari, Oya Açıkalın, *kanepede oturanlar*: Erhan Korkmaz, İrem Taşçı, Hakan Ersöz ve Mehmet Emin Ölbeci, 14 Mart 2025)

Ne yazık ki ölüm, dersimizin sonradan bir kez daha konusuna dönüştü. Bölümün emekli öğretim üyesi Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu'nun vefat haberini -27 Haziran 2025 tarihli dersimizin arifesinde- eski öğrencimiz Kerem Yılmazer'den aldım. Haberi dersin e-posta grubundan paylaştıktan sonra, ertesi günkü buluşmada aslolanın Hocaya vedamız olacağını belirttim ve ders grubundaki herkesi Fakülteye davet ettim. Ofisimde on bir kişi bir araya geldik. Konuşalım istemiştim, çünkü bir konuşmasında psikanalist Talat Parman'ın vurguladığı gibi, yas, konuşarak tutulur. Derste bir araya gelen on bir kişi olarak biz de konuştuk dört saat boyunca. Hocayla ilgili anılarımızı anlattık; onun ölümünü konuşmak hepimizin içindeki tortulaşmış başka kayıpları yüzeye çıkardı. Benim için bu, başka dört hocanın kaybıydı. 28 Mart 2009'da vefat eden Prof. Dr. Gürbüz Erginer ile 2019-2024 yılları arasında yaptığım Bölüm Başkanlığı görevim boyunca Erdinç Kineşçi'nin vefatı dışında 13 Nisan 2021'de Prof. Dr. İlhan Başgöz'ün ve 15 Ağustos 2023'te Prof. Dr. Nevzat Gözaydın'ın vefatlarına da şahit olmuştum. Muhtar Hocanın vefatı dolayısıyla bir araya geldiğimiz o gün, saatler süren konuşmamız boyunca, yalnızca üzüntü duygumuz değil, türlü türlü duygularımız önümüzde resmi geçit yaptı. Duygularımızı önem sırasına koymadık; yas, doğası gereği böyle bir hiyerarşiyi reddeder. Yas,

çünkü sadece bir üzüntü hali değil, kaybettiğimiz kişiyle kurduğumuz karmaşık, çelişkili, katmanlı ilişkiye dair bir tanıklıktır da. Bu tanıklık ise susarak değil, konuşarak anlam kazanır. Belki de bu nedenle, ben sessizliğin değil, sözcüklerin çoğalmasından yana(yd)ım.Ofisim bir kez daha bir yas mekânına dönüşmüşken ve bu karmaşık duygulara sözcükler aracılığıyla dokunmaya çalışırken şunu yeniden fark ettim: Yas, sadece bir kaybın ardından yakılan bir ağıt değil. Aynı zamanda o kişiyle yaşanamamışlıkların, söylen(e)memiş sözlerin ve içimizde kalan kırgınlıkların da bir barınağı. Sözcükler ortaya döküldükçe, yas tutmak bir geçiş alanına, bir iyileşme alanına dönüşebiliyor. Bu nedenle kayıplarımız hakkında konuşmanın, sadece vefat edenin değil, onun bizde bıraktığı izlerin de hakkını vermek olduğuna ve ruh sağlığımızı güçlendirdiğine inanıyorum.



Görsel 6: Ofiste, kaybın ardından
(AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 27 Haziran 2025, *fotoğraf*: Selçuk Azmanoğlu)
(*Soldan sağa*: İrem Taşçı, Ayşe Gürhan, Muhammed Hanifi Küntuğ, Başak Acınan, Nevruz Eylül Akın, Erhan Korkmaz, Mehmet Emin Ölbeci, Serpil Aygün Cengiz ve Merve Didem Günay)[viii]

Ölüm, kayıp ve yas temalı buluşmamızın ardından gündüz olan bitenle ilgili duygularımı gece geç saatte bir e-postayla paylaştım. Sabah uyandığımda ise, 2017 yılı lisans mezunumuz Buse Kadıoğlu'nun bu yazıya cevaben kaleme aldığı "Bir damla gözyaşı" başlıklı e-postasıyla karşılaştım:

> “Merhaba Serpil Hocam,
>
> Beş altı gün önce dolabımda, yıllar sonra rastladığım Muhtar Hoca'nın Şamanizm yazısını onun sesinden okuyup, gülümseyerek ve biraz da tedirginlikle eski korunaklı dosyama koymuştum. İnsan ne zaman ne yaşayacağını bilmiyor fakat mukadderat dediğimiz şeyin de kalbe ara ara uğrayan parçalı bir ağırlığı vardır ya o duyguyla masamdaki işime dönmüştüm. Son dersinize gelme planım diş randevum ve dört kedimden en nahif olanının minik bir gözlem gerektiren rahatsızlığı ile birleşince değişmek zorunda kaldı. Sonra da eski bir arkadaşımdan sabahın erken saatinde Muhtar Hoca'nın vefat haberini aldım. Hemen mail atmışsınızdır kesin diye titreyen ellerle kurcaladım telefonumu. Gece atmışsınız ben mışıl mışıl uyurken. Önce okula koşmak istedim, sonra ‘Pijamalıyım olmaz, derse de daha var, dişim de ağrıyor’ dedim. En sonunda koltukta sessizce ağladım ve eski planlarıma dönüp kedimi izledim ve diş hekimime gittim. Metroda birden aklıma yıllar önce Muhtar Hoca'ya verdiğim ‘Kitap yazacağım’ sözü geldi. Ardından da *göremeyecek ki* farkındalığı... Biz sizinle senelerce ölümü, acının antropolojisini konuştuk. Benim şu an durduğum noktadan geçmişe ve canım DTCF'ye bakışım aşırı puslu ama gülümseyen bir tarafı da var. Ee tabii göğsümde de kocaman bir bulut. Uzun lafın kısası diş randevumun saatini değiştirip kedimi izinli olan anneme bırakma cesaretim okuldaki kat koridorunun sonunda kalan odanın eskiden Muhtar Hoca'ya ait olduğunu hatırlamamla darmaduman oldu. Size yazıyorum çünkü derin ve gerçek duyguları farklı şekillerde tanımayı ve de ifade etmeyi sizden öğrendim. Kaybımız için en içten hüzünlü duygularımı size iletiyorum. Başımız sağ olsun.
>
> Saygılarımla,
>
> Buse

2024-2025 bahar döneminde resmî olarak son dersimizi (yukarıda aktardığım vefat olayından çok önce) 30 Mayıs 2025 tarihinde yapmıştık. Ama o ders son dersimiz olmamıştı, çünkü dönem bitmiş olmasına rağmen her hafta buluşmaya ve *Writing Culture* kitabına ilişkin tartışmalarımızı (derse devam etmeyi isteyen öğrenci ve konuklarla birlikte) tamamlamaya karar vermiştik.



Görsel 7: 2024-2025 bahar dönemi “Araştırma Yöntemleri” dersinin resmi olarak son haftasında (AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 30 Mayıs 2025)
(*Soldan sağa*: Serpil Aygün Cengiz, İrem Taşçı, Ayşe Gürhan, Mehmet Emin Ölbeci, Nurullah Yavaş, Muhammed Hanifi Küntuğ ve Erhan Korkmaz)

Görsel 7'de ofisimde (burada yer alan diğer fotoğraflarda görünen) bir masanın eksik ve onun yerine çok sayıda sandalyenin olduğu seçiliyor; çünkü 2 Haziran 2025'te jüri üyesi olarak davet edildiğim bir doktora tez savunmasına öğrencilerimiz ve meslektaşlarım da izleyici olarak katılabilsin diye ofiste düzenleme yapmıştım. Minicik ofisimde on dokuz kişi bir araya gelerek katıldığımız doktora tez savunmasında aday Ercan Kesal'dı. Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümünde "Sinemada Anlam Arayışına Otoetnografik Yaklaşım: *Bir Zamanlar Anadolu'da* ve *Nasipse Adayız* Filmlerinde Ercan Kesal" başlığıyla tezini tamamlayan Kesal'ın çalışması otoetnografik bir çalışma olduğu için beni özellikle heyecanlandırmıştı. Bu otoetnografik tezde, *Bir Zamanlar Anadolu'da* ve *Nasipse Adayız* filmleri ekseninde Ercan Kesal'ın yaratım süreçleri, yazarın kendi yaşam deneyimleriyle kesişen bir çerçevede ele alınmakta; sinemada anlam arayışı, antropolojik bir bağlamda ve otobiyografik sinema anlatısı perspektifinden inceleniyor. Tüm dönem boyunca derslerde etnografide *düşünümsellik* üzerine konuştuktan sonra *araştırmacının* doğrudan *kendisinin* araştırma konusunun merkezine yerleştiği etnografik bir çalışma olarak otoetnografinin öğrencilerimiz üzerinde derin bir etkisi olacağını düşünmüştüm. Ayrıca değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Göksel Aymaz (danışman), Prof. Dr. Hasan Akbulut, Prof. Dr. Egemen Yılgür, Doç. Dr. Gözde Dalan Polat'la birlikte ekranda karşımızda Doç. Dr. Leyla Bektaş Ata'yı da görmek, herkesle konuşmak hem öğrencileri hem beni hem de ofisimdeki konuklarımı çok mutlu etti. Ercan Kesal'ın doktora tez savunmasını ofisimde birlikte izlemek, akademik bilgiyi öğrencilerimizin -sadece kavramsal değil-, duygudaşlık yoluyla da içselleştirilebilir bir yaşantı biçiminde deneyimlemesi benim için ayrıca önemliydi. Tez savunma sınavının ardından olan biteni ofiste değerlendirmeye kendi aramızda devam etmemiz etnografik bilgi üretiminin anlatılanı *birlikte* dinleme, hissetme ve üzerine *birlikte* düşünme hâllerini nasıl içerdiğini öğrencilerimiz için görünür kılmıştı. Ofisteki birlikteliğimizin, dönem boyunca enine boyuna tartışmaya çalıştığımız yeni etnografi üzerine deneyim odaklı kolektif hafızamızı zenginleştirdiğine inanıyorum.[ix]



Görsel 8: Ercan Kesal'ın doktora tez savunma sınavında
(*Soldan sağa*: Dilek İşler, Meltem Kıran Raw, Muhammed Hanifi Küntuğ, Özgür Uysal, Erhan Korkmaz; *ekranda*: Göksel Aymaz, Ercan Kesal, Hasan Akbulut, Egemen Yılgür, Gözde Dalan Polat ve Leyla Bektaş Ata)
(AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 2 Haziran 2025, *fotoğraf*: Selçuk Azmanoğlu)

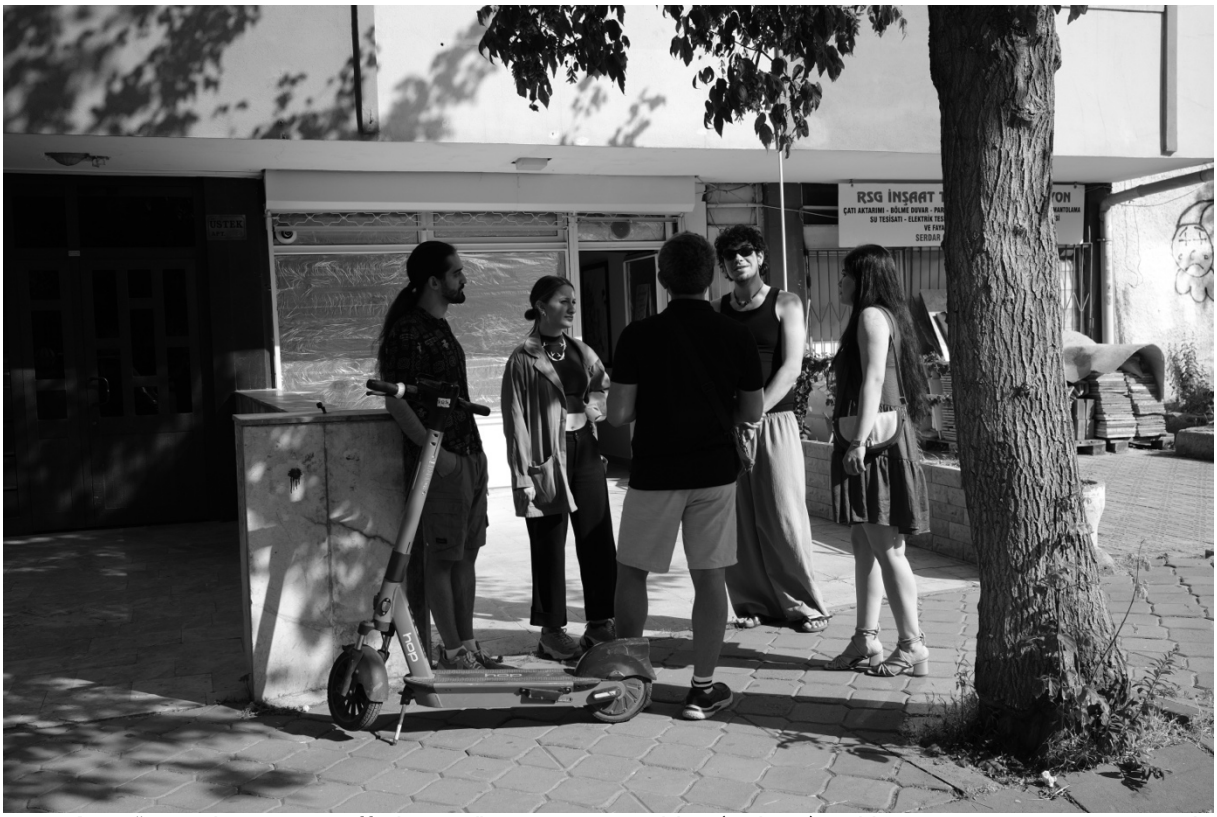
Yeni etnografi de sanat da dünyayı açıklamaktan çok, onunla karşılaşma biçimleri sunuyor bize. Etnografi, deneyimi serimlemeye çalışırken anlatıya ve anlatıcının konumu ile temsilin kırılganlığına duyarlı. Benzer şekilde kanımca çağdaş sanat da izleyiciyi estetik deneyim yoluyla sıklıkla düşünsel ve duygusal sarsıntılara davet ediyor. Etnografi, sanat gibi, sadece anlam üretiminin yollarını değil, o anlamın nasıl biçimlendiğini de sorunsallaştırarak sanatla ortak bir zeminde buluşuyor. Böylece etnografi de sanat da deneyimlemenin ve anlatmanın araçlarını yeniden kurup aslında belki de temsilin olanaksızlığı göstererek söylenemeyeni ima etmeye çalışıyor. Bu nedenle "Araştırma Yöntemleri" dersinde etnografiyi konuşurken sanattan örneklere de çok fazla yer vermeye çalıştım. Bu çabanın bir parçası olarak derslerimde hakkında konuşma amacıyla ben de bazı sergileri gezmeye özen göstermiştim. Örneğin, 11 Nisan-11 Mayıs 2025 tarihleri arasında Ankara'da Fikret Otyam Sanat Merkezinde sergilenen Havva Altun'un "Bir Gözyaşı Entelektüel Bir Şeydir" başlıklı sergisini gezmiştim ve çok etkilenmiştim. Derste bu sergi üzerinden ve sergiye ismini veren, William Blake'in "Bir gözyaşı entelektüel bir şeydir" dizesinin yer aldığı (ve Blake'in Aydınlanma Aklının dışladığı duygusal bilme biçimlerini dile getirdiği) "Gri Keşiş" (*The Grey Monk*) (Yeats, 2006: 108-109) adlı şiiri üzerinden duygu/lanım ile düşünceyi, beden ile yazıyı, deneyim ile kavramsallaştırmayı ayırmaksızın iç içe geçiren etnografik anlatı dünyasını keşfetmeye çalıştık. Bu amaçla*, Toplum ve Bilim* dergisinin "Bakım Emeği ve Sosyal Politikalar" özel sayısı için hazırladığım "Babanın Bakım Veren Kızı Olmak: Otoetnografik Bir Yüzleşme" başlıklı (2025: 9–26) makalemi[x], yayımlanmadan önce derste öğrencilerimle paylaştım. Vefatından önceki son üç ayında annemle birlikte babama verdiğimiz bakımın hem aile içinde hem de kamusal alanda nasıl görünmez kılındığını; bu sürece dair duygusal tanıklığımı bastırmadan, anlatının parçası hâline getirerek yazdığım bu metni sınıfta yüksek sesle okudum. Ağlayarak okudum. Derslerde ağlamaktan çekinmeyen, kırılganlığını saklamayan bir eğitmenim; çünkü akademide duygulanımın bastırılacak bir zayıflık değil, bir düşünme biçimi olduğuna inanıyorum.



Görsel 9: Serpil Aygün Cengiz, Havva Altun'un "Bir Gözyaşı Entelektüel Bir Şeydir" sergisinde (Fikret Otyam Sanat Merkezi, Ankara, 28 Nisan 2025, *fotoğraf*: Erdal Cengiz)

17 Haziran 2025'te bu kez sanatla etnografi arasındaki ilişkiyi tartışmak üzere, Emre Eroğlu'nun küratörlüğünü yaptığı "Toprak Her Şeyi Affeder mi?" sergisini[xi] gezmek için Ankara'daki Dükkan Artist-Run Space'te bir araya geldik. Sergiyi, sanatçı Arzu Eke ve küratör Emre Eroğl'uyla birlikte gezmek, eserler üzerine onlarla birlikte düşünmek hepimiz için ufuk açıcıydı -bir makaleyi yazarının eşliğinde okumaya benziyordu. Takip eden hafta derste sergi üzerine kendi aramızda da bir değerlendirme yaptık. Zaten dönem boyunca sanat hep gündemimizdeydi. Sean Baker'ın 2024 yapımı *Anora* filmi, Alireza Khatami'nin *Öldürdüğün Şeyler* filmi ve Murat Fıratoğlu'nun yine 2024'te çektiği *Hemme'nin Öldüğü Günlerden Biri* filmi üzerine uzun uzun konuştuk. Ayrıca, Verena Paravel ile Lucien Castaing-Taylor'ın Harvard Üniversitesi Duyusal Etnografi Laboratuvarı'nda çektikleri 2012 yapımı deneysel belgesel *Leviathan* ile Elizabeth Sankey'in yönettiği 2024 yapımı *Cadılar* belgeselini de tartıştık. Bütün bu eserlerin ortak yanı, deneyimin nesnel temsili iddiasını sorgulamalarıydı. Sergiden belgesele, şiirden sinemaya kadar ele aldığımız bu metinler, duygulanımı ve bedensel bilgiyi öne çıkaran,

kırılgan ve çok katmanlı anlatım biçimlerine alan açıyordu. Bence tüm bu üretimler hem sanatsal hem de etnografikti. Derste temel metnimiz olan *Writing Culture*'ın da altını çizdiği gibi, bu tür çalışmalar temsili nesnel bir anlatı olarak kurgulayan klasik etnografik yaklaşımları derinden sarsıyor, etnografik yazının sadece ne anlatıldığıyla değil, nasıl anlatıldığıyla da şekillendiğini açıkça ortaya koyuyordu. Bu nedenle ben de derslerde etnografik yazının duy(g)usal, düşünsel ve estetik yönleriyle birlikte tartışılmasını çok önemsedim.



Görsel 10: "Toprak Her Şeyi Affeder mi?" sergisinin yapıldığı (Ankara) Dükkan Artist-Run Space önünde (17 Haziran 2025, *fotoğraf*: Selçuk Azmanoğlu)
(*Soldan sağa*: Muhammed Hanifi Küntuğ, İrem Taşçı, Erhan Korkmaz, Emre Eroğlu ve Şenel Vural)

4 Temmuz 2025 tarihinde yaptığımız derse ilginç bir katkı Muhammed Hanifi Küntuğ'dan gelmişti. Resmi bir kurumda işe başlayan başka bir öğrencimizi o gün derste kutlayalım diye konuşmuştuk daha önceden. Ben, isterlerse kutlamak için bir performans da sergileyebileceklerini söylemiştim. M. Hanifi Küntuğ, mavi bir klasörün içinde, hazırladığı yirmi sayfalık bir metinle geldi derse. Önce hepimize üstünde sadece "Bu bir performanstır" yazılı bir sayfa uzattı, sonra da bu tek satır üzerine yazdığı uzun bir dipnottan ve eklerinden oluşan metnini. Metninde kutlamanın kendisini ciddiye alır gibi yaparken aslında bu tür kutlamaların normatif, bürokratik ve sınıfsal doğasını ironik bir biçimde ifşa ediyordu. Örneğin hazırladığı performansa ilişkin "Etik Onam" formunda yer alan kedisinin tırnak izlerine eşlik eden "Performansın izleyicileri, 'kendini akademik olarak tanımlayan' bir grup olma potansiyeli taşıyıp, kedinin (Felis catus) veri setine dahil edilmemesi 'türcü metodoloji' eleştirisine yol açabilir" cümlesi veya "Kullanılan A4 kağıdının 80 gr/m² olması, 'bürokratik ağırlık' ile 'entelektüel hafiflik' arasındaki diyalektiği simgeler" cümlesi ve bunlara benzer çeşitli ifadeleri sarkastik, ama aynı zamanda çok zekice örülmüş eleştirel parodi niteliğindeydi. Öğrenci, bize sunduğu metniyle benim samimi bir biçimde önerdiğim kutlama fikrini absürtleştirerek

ters yüz etmişti. Bana yönelik, daha doğrusu resmi bir kuruma yerleşmiş öğrencimizin başarısını kutlama düşünceme yönelik eleştirisi çok açıktı. Metnin yüzeyindeki mizah, bir anlamda kırılganlıkla baş etmenin eleştirel ve yaratıcı bir yolu gibi de okunabilir elbette, ama bu metin, bu tür yaratıların eğitsel alanda bir karşılaşma olarak ne denli verimli olabileceğini bir kez daha fark etmemi sağladı. Küntuğ'un, dönem boyunca birlikte kurmaya çalıştığımız yatay ilişkilerle örülü bu düşünsel alanı, bu kadar yaratıcı, ironik ve eleştirel bir biçimde kullanmış olması beni hem düşündürdü hem de gerçekten sevindirdi.



Görsel 11: Ertesi gün dersimizdeki kutlamada Muhammed Hanifi Küntuğ'la birlikte rol alacak olan Albert Lamorisse'in "Kırmızı Balon"u (1956)
(AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 3 Temmuz 2025)

Bu dönemki son dersimizi 11 Temmuz 2025'te Muhammed Hanifi Küntuğ'un çalıştığı mekân olan Ankara'daki Tekne Kitap Kahve'de yapacağız. Dersimizde *Writing Culture*'da yer alan son iki makaleyi ve Anna Lowenhaupt Tsing'in *Dünyanın Sonundaki*

Mantar -Kapitalizmin Enkazlarında Yaşam İmkânı Üzerine adlı kitabını konuşacağız -ne de olsa Tsing'in dediği gibi, "başka dünyalar tahayyül etmek henüz mümkün" (2023: 357). 2025-2026 akademik yılındaki ilk "Araştırma Yöntemleri" dersimde ise bu kez, *Writing Culture*'ı eleştiren metinleri okuyup tartışma planım var -eski ve yeni öğrencilerle birlikte.[xii]

Dersten yankılar: Katılımcıların sesleri

"Etnografide Yeni Karşılaşmalar: Yazının Sınırlarında Bir Gezinti" başlıklı bu dosya için giriş yazımı yazarken okurun dersin katılımcılarının seslerini doğrudan duymalarının metne çoğulculuk ve derinlik kazandıracağını düşündüm. Bu nedenle, katkıda bulunmak isteyenlerin diledikleri uzunlukta ve biçimde yazabileceklerini belirttim. Gelen yanıtları bu bölümde paylaşmak istiyorum.

Derse konuk olarak katılan Dr. Başak Acınan, deneyimini değerlendirdiği metninde, davetle yer aldığı bu dersin kendisi için yazının farklı boyutları üzerine derin bir yüzleşme alanına dönüştüğünü ifade ediyor. Derste birlikte okunan metinler aracılığıyla, etnografinin kırılganlık, çokseslilik, temsil ve toplumsal cinsiyetle kurduğu ilişkiler üzerine düşünürken kişisel deneyimin akademik olana nasıl dahil edilebileceğini kapsamlı biçimde sorguladığını aktarıyor:

> "*Bir Dersten Geriye Kalanlar…*
> Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilimi Anabilim Dalının 'Araştırma Yöntemleri' dersine katılma sürecim Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz'in davetiyle oldu. 14 Aralık 2024 tarihinde doktora öğrencilik sürecimi tamamlamamı tebrik etmek için aramıştı. Bu konuşma sırasında yüz yüze buluşma için sözleştik. 19 Şubat 2025'te (Ankara) Cermodern'de uzun bir sohbet gerçekleştirdik. Bu sohbet sırasında bana Stephen Grosz'un *İncelenen Hayatlar -Kendimizi Nasıl Yitirir, Nasıl Buluruz* (2016) isimli kitabını hediye etti. En büyük mücadelesi kendisiyle olan benim için anlamlı bir hediye idi. Konuşma sırasında dersten ve içeriğinden bahsetti. İlk defa öğrenci olmadığım bir zamanda ve arafta kaldığım bir dönemde aldığım bu davet beni mutlu etti. Ankara'da bulunduğum zamanlarda katılacağımı ifade ettim. Şehir dışında olduğum için katılamadığım bir ay oldu. Uzaktan okumalara devam ettim. Ankara'da olduğum zaman ise her derse katıldım… İlk gün çok heyecanlıydım. Serpil Hoca dersi alan öğrenciler İrem, Erhan, Hakan, Emin, Küntuğ, Ayşe ve Nurullah'la tanıştırdı. Dersler çok keyifliydi. Dönem boyunca herkesi daha yakından tanıma fırsatım oldu. Okuduğumuz metinleri tartışırken kendimize dair birçok şeyi konuştuk. Bu konuşmalar duygudaşlık kurmamızı sağladı… Derste ilk önce George E. Marcus ve Michael J. Fischer'ın birlikte hazırladığı *Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji - İnsan Bilimlerinde Deneysel Bir An* (2018) isimli kitapla başladık. Dünyada her alanda değişimin yaşadığı dönemde toplumsal gerçekliğin temsilini antropoloji alanı üzerinden örneklendiriyorlar. Geçmişteki antropolojik çalışmaların eleştirisini yapmakla birlikte yeni araştırma yöntemleri ve yazma imkanları hakkında da değerlendirme yapıyorlar. Bu metnin ardından ise, *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* (1986) isimli kitaba geçtik. Bu çalışma yazıldığı dönemde büyük bir etki uyandırmış. Aradan yıllar geçtikten sonra bile hakkında özel sayılar düzenlenmiş. Eserin yazarları *Writing Culture* kitabı ve içindeki temel argümanlar konusunda yazmaya devam etmişler. Bu kitap, yalnızca antropolojinin değil, genel olarak sosyal bilimlerin ve özellikle akademik yazının doğasına yönelik çarpıcı bir kırılmayı temsil ediyor. Bu metin metodolojik tartışmaları ile bana kuramsal katkı sağlamanın yanında kendimi, yazmayla kurduğum derin

bağı, yazıdaki konumumu ve etik sorumluluğumu sıklıkla hatırlattı. Kitapta yer alan yazıları okurken kendi durduğum yeri sıklıkla düşündüm. 'Hayatta ve akademide durduğum yer neresi?', 'Kimin adına yazıyorum?' ve 'Ben neredeyim?', en önemlisi de 'Ben kimim?' sorularına yanıt bulmaya çalıştım… *Writing Culture*, deneyselliği ve parçalanmışlığı savunuyor. Epigraflar, fragmanlar, çok sesli anlatılar, dipnot oyunları, düşünümsel açıklamalar, fotoğraflar, anılar, bir film karesi, bir şiir… Postmodern metin, yazarının ve okurun özgürleşmesine izin veriyor. Sinema ve edebiyat başta olmak üzere sanatın çeşitli alanlarıyla ilgili olmam nedeniyle bu alanları yazımla birleştirmemin mümkün olması beni özgür hissettiriyor. Bu durumda yazı sadece entelektüel bir alan değil, benim için varoluşsal bir mesele oluyor. Sadece bilgi üreten bir pozisyonda değil; *kültürel anlamlar kuran*, *düzenleyen*, *bozan* ve *yeniden yazan* biri olarak konumlanmamı hatırlatıyor. Yazarken hiçbirimiz masum değiliz. Bir şeyleri temsil ediyor, seçiyoruz. Bazı şeyleri daha görünür kılıyor, bazılarını ise görmezden geliyoruz… Disiplinlerarası çalışmaları önemsediğim ve farklı alanlarla ilgilendiğim için yazma eylemi sürecinde hep arafta kaldığımı söyleyebilirim. Bu arafta kalma durumumu tanımlamamda *Writing Culture* metninin etkileri gözle görünür bir şekilde gerçekleşti. Yazı, benim açımdan derin bir yüzleşme alanıdır. Kendimle ve yaşadıklarımla bir yüzleşme… Sustuklarım, konuşmayı tercih ettiklerim, konuş(a)madıklarım, yazdıklarım bana dair bir şeyleri ortaya çıkarmakla birlikte çoğu şeyi de saklıyor. Kitabın yazarları farklı bağlamlarda karşıma çıkan isimlerdi. Özellikle Renato Rosaldo ayrı bir yere sahip. Serpil Hoca'nın kurduğu bir grup ile Renato Rosaldo'nun *The Day of Shelly's Death: The Poetry and Ethnography of Grief* (2014) isimli kitabını okumuş ve 26 Ağustos 2020 tarihinde "Onun Kitabını Anlatıyorum" adlı sanal buluşmada kitap hakkında konuşmuştuk. Renato Rosaldo'nun da katıldığı bu toplantıda onunla bir söyleşi gerçekleştirilmişti. Onun Ilongotlar üzerine çalışmaya gittikten sonra eşini kaybetmesi ve yas sürecini ifade edişi beni derinden etkilemişti. *Writing Culture* kitabında yer alan yazısında da, kendi duygularımızın metne dâhil edilmesi ile ilgili söylediklerini çok önemli buluyorum. Duygularımızın metne yansımasının dönüştürücü etkileri bulunuyor. Başkaları hakkında yazdığımız zaman kendi yaşamımızı da kültürel olarak yeniden yazıyoruz. Kitapta yer alan Talal Asad'ın "The Concept of Cultural Translation in British Social Anthropology" (1986) makalesini tartıştığımız hafta herkese ana hatlarıyla makaleyi ben anlatmaya çalışmıştım. Öncesinde Talal Asad'ın "Autobiographical Reflections on Anthropology and Religion" (2020) isimli yazısında yaşam öyküsü dikkatimi çekmişti. Savunduğu düşünceler aile tarihi, yaşadığı ülkelerin tarihi ve kültürlerinden bağımsız değildi. Deneyimlerin bizi ve yazma sürecimizi etkilemesinden doğal bir şey olamaz… Benim için kitapta yer alan tartışmalar yazının epistemolojik bir araç olduğu kadar varoluşsal bir sorgulama biçimi olduğunu da gösterdi. Yazmak artık yalnızca bilgi üretmek değil; tanıklık etmek, ifşa etmek, susmamak, dönüşmek ve direniş göstermektir. Ruth Behar'ın belirttiği gibi; insanın yüreğini sarsmayan bir antropoloji yapmanın anlamı kalmamaktadır (1996: 177). Antropoloğun metin içindeki görünmez konumunu görünür kılma çağrısı, *Writing Culture*'ın en radikal yönlerinden biri. Bu çağrı, Behar'ın "kırılgan gözlemci" (*vulnerable observer*) kavramıyla birleştiğinde yazının aynı zamanda kişisel bir itiraf, bir açılma ve bir hesaplaşma olduğunu gösterdi bana. Eskiden gözlemci olarak kendimi metnin dışında konumlandırırken, şimdi metnin içinde, etkilenmiş, dönüşmüş, belirsiz ve kırılgan bir özne olarak yer almaktan çekinmiyorum. Bu durum yazının hem daha dürüst hem de daha insanî bir forma evrilmesini sağlıyor. Eskiden anlatıcıdan çok bir 'gözlemci' gibi yazarken, şimdi kendi duygularımı ve kırılganlığımı da metne katmanın sorumluluğunu

> hissediyorum… *Writing Culture*, etnografiyle edebiyat arasında bir sınır olduğunu reddediyor ve melez türleri teşvik ediyor. Bu bakış açısı, benim de akademik yazıya edebi duyarlıklar, metaforlar ve hatta şiirsel kırılmalar dâhil etme cesaretini bulmamı sağladı. Yazı, biçim olarak da politik bir tercihtir. Bu durum bana bu tercihin olanaklarını ve sınırlarını düşündürttü. Etik sorumluluklarım hakkında düşündüm. Bir kadın araştırmacı olarak kendi deneyimimi, duygularımı ya da sezgilerimi akademik yazıdan dışlama eğilimindeydim. Daha kırılgan ve geçirgen bir yazı dili geliştirebileceğimi düşündüm. Bu kırılganlık, yazının kendisini sürekli hareket eden bir düşünce formu olarak kabul etmemi sağladı. Yazının içinde sustuklarım ve konuşamadıklarımın da bir anlam ifade ettiğini farkına vardım. Yazarken durmak, yeniden başlamak, sessiz kalmak, sözü başkasına bırakmak vb. edimlerin sadece yazınsal tercihler değil, etik tercihler olduğunu da öğrendim. Bu derste okuduğum metinlerle dönüştüğümü söyleyebilirim. Derse katılanlarla birlikte metinler hakkında konuşurken çoğu zaman kendimizle ilgili konuları ilişkilendirdik. Belirli ortak duygular etrafında birleştik. Birbirimizi dinlemeye ve anlamaya çalıştığımız bir ders dönemi oldu."

Dersi kayıtlı yüksek lisans öğrencisi olarak alan Erhan Korkmaz, yazdığı değerlendirmede "Araştırma Yöntemleri" dersini hiyerarşisiz, katılımcı ve düşündürücü bir öğrenme alanı olarak gördüğünü ve dersin, yalnızca içeriğiyle değil, yapısal olarak da sorgulamaya açık olmasının kendisi için dönüştürücü bir deneyime neden olduğunu anlatıyor. Erhan'ın metninde benim en çok dikkatimi çeken ise derse yönelik sorgulamalarından birinin -ders yaparken atıştırdıklarımız nedeniyle- veganlık bağlamında türcülük meselesi olduğunu dile getirmesi oldu:

> " *'Bir ders sadece bir ders değildir!'*
> Bu dönem, en keyif aldığım derslerden birisi 'Araştırma Yöntemleri' dersiydi. Yüksek lisans ve doktora öğrencileri olarak her hafta birlikteydik. Klasik anlamda, monolog tarzı bir ders de değil, basbayağı hepimizin çenesinin düştüğü, öğretmen ile öğrencinin sabit ve hiyerarşiye dayalı ilişki kurmadığı, herkesin kendi donanımıyla ortaya bir şeyler atıp diğerlerini düşündürdüğü bir dersti. Yeni şeyler öğrenmenin böylesi çok hoş gerçekten. Burada konuşup tartıştığım, öğrendiğim her şeyi yıllarca taşıyacağımdan öylesine eminim ki… Entelektüellik kaygısı olan herkesin -belirli oranda- bir tartışma, paylaşım/aktarım ortamına açlık duyduğunu düşünüyorum. Hele ki -maalesef ki- yaşam koşullarınız size aksini dayatıyorsa… Elbette, nasıl ki hayatımızın her evresinde, her olay/durum karşısında salt bir duygulanımla hâsıl olmuyorsak, bu ders kapsamında duygu ve düşüncelerimi kaleme aldığım bu satırlarda da bu çeşitliliği, bu iç içe geçmişliği göz ardı etmek olmaz. Ders boyunca, yer yer kızdığım, hatta belki bu kızgınlıklarımı çeşitli tavır ve tutumlarla gösterdiğim ilişkilenmelerim de oldu. Sözgelimi, ortamda tek vegan olmamdan kaynaklı, elimde de olmadan, dersteki paydaşlarımın navegan besinlere yönelik iştahlarına tanık olmam üzücüydü. Verilecek cevapları -farklı farklı biçimlerde- tahmin ettiğim şu soruyu çok kere ders boyunca düşünüp durdum: Hayata bu kadar farkındalık kaygısıyla yaklaşan ve yeri geldiğinde kendisine rağmen düşünmekten/karar almaktan çekinmeyen insanlar neden hâlen türcülüğü yeniden üretiyorlardı? Yenilen peynirli poğaçanın, sütlü tatlının önlerine hangi süreçlerle geldiğini neden düşünmüyorlar? Bu sorgulayış bir noktadan sonra kendime rağmen bir biçimde şuna evriliyor: 'Acaba ben mi bazı şeyleri göz ardı ederek çabasını verdiğim bu etik bakışa gömülmüş durumdayım? Veganlığı fazla mı romantize ediyorum ve/veya başka bir canlıyı yemek/tüketmek sandığımdan daha mı az önemli? Ya ileriki yıllarımda bu düşüncelerimden

> dolayı pişmanlık yaşarsam?' Yine de itiraf etmek gerekir ki yazarı olduğum bu metinde, okuru kendi tarafıma çekmekten başka retoriğim yok elimde… Dönem boyunca geçirdiğimiz haftalar, dersin içeriğindeki konular kadar yapısına (işleyiş biçimine, oturma düzenine, söz alma/konuşma sırasına) ilişkin de düşündürücü bir deneyimdi. Askıda tuttuğumuz ve gerekli her durumda çıkarıp üzerine düşündüğümüz bir soruydu 'İyi bir ders nasıl olabilir?' sorusu, çünkü daha önce de dediğim gibi, Serpil Hocamın sağladığı zemin üzerinde, derste ders üzerine -hem de dersteki konuların bağlamından çıkmadan- konuşabiliyorduk. Okuduğumuz kitapların içindeki etnograf(lar)ın araştırdığı topluluğun yerlileri üzerindeki otoritesiyle hoca-öğrenci hiyerarşisini paralel düşünebiliyorduk. Her birimiz, dersi 'sahaya' dönüştürme becerisini kazanıyorduk. Hatta buna 'kişisel' bir örnek vereyim: Serpil Hocamın bana hissettirdiğinin aksine, çok sık olmasa da derslere geç geldiğim doğru. Bu geç kalışlar aşağı yukarı 4-5 dakika ilâ 16-17 dakika arasında gidip geliyor. Hocamın gözünden kaçmamıştı ve beni birkaç kere tatlı bir biçimde uyardı. Bir keresinde de bu geç kalışımın altında bilinçdışı nedenlerin yatabileceğini belirtti. Anlaşıldığı üzere, bir geç kalış, sadece bir geç kalış değildi. İtiraf etmeliyim, daha önce hiç bunun üzerine düşünmemiştim. Birlikte yaşadığım kız arkadaşım Gökçe'ye sordum: 'Günlük hayatımda farkında olmadığım biçimde başka biçimlerde de geç kalıyor muydum? Bu durum sadece fakültedeki derslerle mi ilgili miydi?' Hocamın bu düşünme davetini ciddiye aldım çünkü gerçekten de -üzerine düşündüğümde- fark ettim ki hayatımın birçok noktasındaki buluşmalara/etkinliklere geç kalmamışken, fakültedeki derslerimin çoğuna 3-5 dakika bile olsa geç kalmıştım/kalıyordum. Anladım ki bir geç kalış, sadece bir geç kalış değildi, nereye/kime/nasıl/neden vardığımızla ilgili önemli şeyler taşıyordu… Yazı gevezesi birisi olarak, devam etsem daha çok şey yazacağımı bildiğimden ve bana tanınan kelime sınırının da çoktan sonuna gelmişken -şimdilik- yazımı burada sonlandırsam iyi olacak. Böylesi bir ortamı bana/bize sağlayan başta Serpil Hocama ve sonra sınıf arkadaşlarıma teşekkür ederim. 'Bir ders sadece bir ders değildir!' "

Dersi kayıtlı yüksek lisans öğrencisi olarak alan İrem Taşçı, yazdığı değerlendirmede derste dönem boyunca koruyucu ve sorgulatıcı bir alan oluştuğunu, bu durumun ona düşünsel ve duygusal anlamda nefes aldırdığını anlatıyor. İrem, özellikle Vincent Crapanzano ve Stephen Tyler'ın metinlerinin etnografik anlatının ikilemleri ve gizemleri üzerine kendisini çokça düşündürdüğünü anlatıyor:

> "*Ve tuhaf bir şekilde dinlendim…*
> Bu dönemki 'Araştırma Yöntemleri' dersi benim için nefes alabileceğim nadir alanlardan biri oldu. Uzun süren ders saatlerinden sonra sabırsız bir karakter olarak neden bıkmış değil de canlanmış olduğumu ilk birkaç hafta anlamaya çalıştım. Sonra fark ettim ki zihnimin odalarına temiz hava doluyordu, ondan böyle hissediyordum. Belki de bu nedenle, kendimi hem sorgulanmaya hem de korunmaya açık hissettim. Okumalarımız, düşünmeye cesaret veren ama o düşünceyi yargılamadan büyüten bir alan açtı bize. Soruların, itirazların, şüphelerin bile bir evi vardı burada. Arkadaşlarımın yorumları, bazen karşı çıkışları bile o alanı daha canlı, daha katmanlı kıldı. Hep birlikte düşünmenin, bazen susarak, bazen de en beklenmedik anda sorarak birbirimizi beslemenin nasıl bir şey olduğunu hatırladım. Sessiz ama inatçı bir direnişti bu. Sözcüklerle, sorularla, başka türlü bakışlarla kurulan bir direniş… Dönem boyunca okuduğumuz bazı metinlerden daha çok etkilendim. Örneğin, Vincent Crapanzano'nun 'Hermes' Dilemma: The Masking of Subversion in Ethnographic Description' (1986) makalesi bana, etnografik anlatının bile kendi içinde nasıl bir ikilem

> taşıyabileceğini, anlatının görünürdeki düzeninin gerisinde saklı kalan alt metinleri, bastırılan muhalif sesleri fark etmeyi öğretti. Anlatının kendisinin bir maske olabileceğini kavramak, bakışıma yeni bir katman ekledi. Diğer yandan Stephen Tyler'ın 'Post-Modern Ethnography: From Document of the Occult to Occult Document' (1986) metni, etnografinin bazen bir 'belge' olmanın ötesine geçip kendi başına bir sır, bir gizem, hatta bir tür büyüye dönüşebileceğini düşündürdü bana. Gördüğümüzün arkasında her zaman başka bir şeyin saklı olabileceği fikri, dersin açtığı o alternatif yollarla birleşince zihnimde kalıpları kıran bir özgürlük hissi yarattı… Ve tuhaf bir şekilde dinlendim. Düşünmenin de dinlendirici olabileceğini, bir insanın başka bir insana güvenli bir düşünme alanı verebileceğini fark ettim. Bu ders bittiğinde geriye içimde büyüyen alternatif yollar, başka ihtimaller kaldı. Şimdi biliyorum ki bir kere araladığımız o kapılar, artık hepimizin zihninde açık kalacak."

Dersi kayıtlı doktora öğrencisi olarak alan Ayşe Gürhan, yazdığı değerlendirmede dersin kendisi için yalnızca akademik değil, derin bir kişisel yüzleşme alanına dönüştüğünü; etik, kırılganlık ve temsil gibi birçok meselenin hem yeni etnografiyi hem de kendini anlama sürecini şekillendirdiğini, dersteki sohbetlerin de nasıl dönüştürücü olduğunu anlatıyor:

> "*Dönem bitti, fakat ders devam ediyor…*
> 21 Şubat 2025, lisansüstü 'Araştırma Yöntemleri' dersinin ilk ders günü... İlk ders için gelen e-postada herkesin kendiyle ilgili bir şeyler anlatacağı bir objeyle gelinmesi isteniyordu. Birbirimizi daha iyi tanıyacağımız bir ders olacağını düşünmüştüm, ama kendimi daha iyi tanıdığım bir ders olmuştu. Getirmek için seçtiğim iki anahtarlığı güzel anılarımı anlatmak için kullanacağımı düşünmüştüm. Ders kendimle yüzleşmemle sona erdi. Bu ilk ders tecrübem dönem boyunca 'Araştırma Yöntemleri' dersinin bana vadettiklerinin küçük bir ön gösterimi gibiydi. Temelde bütün haftalarda ele aldığımız şey yeni etnografinin ne olduğu üzerineydi. Her bir ders, ele aldığımız her bir makale yeni etnografinin nasıl olması gerektiğiyle ilgiliydi. Evet bunlar da çok kıymetli, ama benim için ders içinde edilen sohbetler -ki bunlar da dersle bağlantılıydı, çok daha değerliydi. Eski lisans bölümümde derste 'Sohbet etmeyi bırakıp derse geçelim!' diyen bir Ayşe'ydim. Şimdi ise her bir gündelik konuşmanın bana daha fazla dokunduğunu düşünen biri oldum. 'Araştırma Yöntemleri' dersinde konuşulan her şeyin, edilen her sohbetin dersle bir bağlantısı vardı. Dönem boyunca altı çizilen etik, kırılganlık, duygular, çatlaklar, temsil sorunları gibi kavramlar yeni etnografiye ait olduğu kadar benim de yüzleştiğim, yüzleşmek zorunda olduğum kavramlar olmuştu. Ders boyunca kaç kez ortamdan kopuş yaşadığımı hatırlamıyorum bile... Bir öğrenci olarak alınan dersten mutlu ayrılmak önemlidir. Ama bu ders bitiminde sadece mutluluk değil, üzüntü, beraberinde rahatlık ve belki de biraz korku benimle gelen duygular oldu… Dönem bitti, fakat ders devam ediyor."

Derse konuk olarak katılan Muhammed Hanifi Küntuğ, yazdığı değerlendirmede "Araştırma Yöntemleri" dersinde bilimi etik, estetik ve duygusal bir dönüşüm süreci olarak deneyimlediğini ve kendi kırılganlığıyla yüzleştiği bu süreçte, farklı bakış açıları sayesinde hayata daha özgürce bağlandığını söylüyor:

> "*Daha özgür, biraz daha canlı ve hayata dair iyi hissettirdikleri için…*
> Derse ilişkin deneyimimi nasıl ifade edebilirim bilmiyorum. Bilime etik ve estetik bir eylem olarak bakmaya başladığım bu dersler, kendi kırılganlığımın elini tuttuğum, benim için farklı dünyalara ve zihinlere

> pencereler açan bir çatlağa dönüştü. Yaşam bazen kendi varlığımla kurduğum dengeyi tehdit edebiliyor ve çoğu zaman da ezici ağırlığını omuzlarımda hissettirmekten vaz geçmiyor olsa da bu anlarda tutunduğum bazı şeyler beni ayakta tutuyor. Bunlar, yalnızca bu paragrafı yazarken yüzümde beliren o ufak tebessüm gibi bir iyi oluş hâli değil. Kendimi, yaşamımı ve gerçekliği anlamlandırdığım, aydınlanma anlarımın derinliğinde serpilerek büyüyüp omuzlarımdaki yaşamın ağırlığını sırtlanan, farklı bakış açılarının coşkuyla zihnimde yankılandığı anlarda beliren duygular. İşte bu duygular paylaşıldığında ve başka sesler de bu yankıya katıldığında anlam buluyorlar. Mutluluk, benim için bu duyguları birlikte deneyimleyebildiğim ve sevgiyle paylaşabildiğim insanlarla daha da önemli. Çünkü belki de ben, en çok bu anlarda yaşadığımın farkına varıyorum. Derslerimiz boyunca sınıf arkadaşlarım ve Hocam, her biri kendi bakış açılarıyla gerçekliğimi sarsarak, önyargılarımı kırarak, sessizliklerimi kabullenerek beni biraz daha özgür, biraz daha canlı ve hayata dair iyi hissettirdikleri için... Ne diyebilirim, iyi ki varlar."

Dersi kayıtlı yüksek lisans öğrencisi olarak alan Mehmet Emin Ölbeci, yazdığı değerlendirmede soğuk bir Şubat sabahı başlayan "Araştırma Yöntemleri" dersinin, klasik öğretim kalıplarını aşarak kendisi için nasıl yazınsal, etik ve performatif bir deneyime dönüştüğünü anlatıyor. M. Emin, planlı değil, içten gelen başlangıçlarla yola çıkılan ve farklı anlatılarla şekillenen ders sürecinin öznelliği dışlamayan bir bilimselliği mümkün kıldığını ve kendisine ilham verdiğini söylüyor:

> "*Bir tiyatro metni veya öykü olarak yazmak isteseydim…*
>
> Ankara'da bir okul, Rus romanlarındaki St. Petersburg kışı olmasa da Şubat ayı Ankara kışında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilimi Bölümü ve yaşamış ve yaşayan binası içerisinde bir oda ve bu odada başlayan ders, 'Araştırma Yöntemleri'. Klasik anlamda öğrenilmesi gereken her şeyin üstüne çıkan bir yöntemle başlayan bir ders. Emin (bu ben oluyorum) ders başlarken çok da aklında planlanmış bir şey olmadan kendisine çok samimi gelen e-postalar alarak başlıyor aslında derse. Sophie Tamas'ın bir kadın korosu eşliğinde doktora sunumuna çıkma performansı gibi başlıyor derse Emin -ben, bir nesne ile. Çok düşünmedi üstüne, düşünemedi. Her şeyin sahnelenebiliyor olacağına zaten bir zamanlar inanmış bir karakter olarak girmişti fakültenin kapısından, öteki üstüne merakı (derste her ne Kürt ve Alevi olması yeterince en olsa da) ve aklında öğreneceği yöntemler ve okunması gereken bir sürü kaynak… Aslında evet, bir tiyatro metni veya öykü olarak yazmak isteseydim muhtemelen böyle başlardım. İşin güzel tarafı bunun böyle de yapılabileceğini, hatta kendinizin olmadığı bir bilimselliğin etik dışı olabileceğini, antropolojideki dönüşümleri, birçok güzel aklın katkılarıyla öğrenmeye başladık, Serpil Hocanın rehberliğinde. Ders her cuma 11.00-15.00 saatleri arasında dört saatlik bir ders süresi içinde yapıldı (arada çiçek koklamak için -buraya bir gülümseme emojisi- mola isteyen ben olsam da eminim herkes biraz mutlu olmuştur bundan, pişman değilim). Bu zamana kadar katıldığım ve verim aldığım, katılan herkese çok minnettar kaldığım çok değerli dört saatler oldu. Bana kattıkları ancak zamanla yazılacak şeylerle rüştünü ispatlayacak türden şeyler. Her ne kadar 'yazınsal dönüş' (*literary turn*) üzerine yazmış olduğum küçük bir tiyatro metniyle sınırlı kaldığı zannedilse de aslında bir sürü yazı için ilham kaynağı olan bir derse dönüştü benim için. Bu, sizi mutlu eden bir haberi herkesle paylaşma heyecanı gibi bir ders: Programlayan, uygulayan, uygulatan, Serpil Hocaya ve derse katılım sağlayan herkese çok çok teşekkür ederim."

“Araştırma Yöntemleri” dersine katılanlardan Başak Acınan, Erhan Korkmaz, İrem Taşçı, Ayşe Gürhan, Muhammed Hanifi Küntuğ ile Mehmet Emin Ölbeci dersi düşünsel, duygusal ve etik bir dönüşüm mekânı olarak gördüklerini metinlerinde vurguluyorlar. Ayrıca dönem boyunca derslerde kırılganlıklarıyla yüzleştiklerini, çokseslilliği deneyimlediklerini, akademik olanla kişisel olan arasındaki sınırın zoraki olduğunu fark ettiklerini ve yazının dönüştürücü gücünü keşfettiklerini kendi sözcükleriyle anlatıyorlar. Katılımcıların, satırlarına yansıyan deneyimleri, dönem başında kurduğum amaçlara bir parça yaklaşabildiğimi gösteriyor -bu kadarı bile benim için çok anlamlı gerçekten; çünkü akademinin sessizleştirme ve görünmez kılma pratiklerine rağmen (sadece entelektüel emeğimin değil) duygusal emeğimin ve bağ kurma ısrarımın da sonuç verdiğini görmekten mutlu oldum.

“Etnografide Yeni Karşılaşmalar: Yazının Sınırlarında Bir Gezinti” başlıklı çalışma dosyamıza giriş yazısı olarak yazdığım bu yazıda, dönem boyunca “Araştırma Yöntemleri” dersimin kendisinin nasıl sahaya dönüştüğünü, dersi yaptığım ofisimi etnografik bir ilişkilenme mekânı olarak nasıl kurduğumu ve öğrenciyle birlikte yazmayı ve duygulanmayı nasıl bilimsel pratiğin parçası olarak gördüğümü anlatmaya çalıştım. Metnimde etnografi üzerine yazmak yerine etnografi üretmeye çalıştım. Bu yazım, duygularımı merkeze aldığım için “yetersiz”, estetik tercihlerim nedeniyle “bilim dışı”, akademide iletişimi ve ilişkilenmeyi önemsediğim için “kişisel” bulunabilir. Ama metnim bence, başkaca bir bilgi biçiminin, başka türlü bir akademik varoluşun imkânına açılan o derin çatlağı işaret ediyor -ki amacım buydu. Kırılganlığımı saklamadan, sınırları aşmaya çalışarak, birlikte düşünmenin iyileştirici gücüne inanmaktan vazgeçmeden yazıyorum. Bu metnim de -diğer metinlerim gibi- tamamlanmamış bir metin -ki buna da seviniyorum, çünkü eksik kalan yerde başkalarının sesi için yer vardır.

Sınırda yazmak, birlikte düşünmek: Dosyadaki katkılar üzerine

“Etnografide Yeni Karşılaşmalar: Yazının Sınırlarında Bir Gezinti” başlıklı dosyada biri söyleşi metni olan toplam beş çalışma yer alıyor. Dosyadaki ilk yazı Erhan Korkmaz’a ait: “Philippe Descola ve Ontolojik Dönüşüm: Tam Her Şey Çözüldü Derken, Antropolojinin Bitmeyen Varlık Muhasebesi”. Bu makale, antropolojideki “ontolojik dönüşüm” tartışmasını Philippe Descola’nın kuramsal yaklaşımı üzerinden ele alıyor. Descola’nın doğa-kültür ikiliğini tarihsel ve kültürel bir inşa olarak çözümlemesi, antropolojideki insanmerkezli varsayımlara güçlü bir eleştiri yöneltmektedir. Yazar, özellikle içsellik ve fiziksellik kavramları üzerinden yapılandırılan dört temel ontoloji modelini (natüralizm, animizm, totemizm, analojizm) açıklayarak Descola’nın çoktürlü dünyaları kavramaya dönük önerdiği çerçeveyi inceliyor. Aynı zamanda bu modelin sınırlarını, özellikle Batı-merkezcilik ve tipolojik indirgemecilik bağlamında tartışıyor. Çoktürlü etnografi, fenomenoloji ve etik-politik duyarlılıklarla kurulan bağlar üzerinden Descola’nın yaklaşımı metinde yeniden düşünülüyor. Sonuçta yazar, bu kuramın, antropolojinin insan-olmayan varlıklarla ilişkilenme biçimlerini daha ilişkisel, çoğulcu ve bedenlenmiş bir biçimde kavramsallaştırmasına katkı sunduğunu savunuyor.

Dosyadaki ikinci yazı Nurullah Yavaş’a ait: “Yeni Etnografide Maddi Dönüş ve Arjun Appadurai’nin Nesne Merkezli Yaklaşımı”. Bu yazıda, antropolojide son dönemde öne çıkan “maddi dönüş” yönelimi, Arjun Appadurai’nin nesnelere odaklanan yaklaşımı çerçevesinde ele alınıyor. Klasik antropolojide çoğu zaman yalnızca dilin ve ritüelin

taşıyıcısı olarak görülen kültürel nesneler, artık toplumsal ilişkilerin kurucu unsurları olarak düşünülüyor. Appadurai'nin "değerin dolaşımı" ve "nesnelerin sosyal yaşamı" gibi kavramları, nesnelerin sabit değil, bağlam içinde sürekli yeniden şekillenen varlıklar olduğunu gösteriyor. Bu yaklaşım, Bruno Latour'un aktör-ağ kuramı ve duyusal etnografiyle birlikte düşünüldüğünde, nesnelere sadece araçsal değil, toplumsal aktörler olarak bakmayı mümkün kılıyor. Nurullah Yavaş'ın Sakarya'da yaptığı saha araştırmasında keşkeğin pişirildiği kazan, kaşık ya da odun ateşi gibi unsurların, nasıl gündelik hayatın ritmini ve hiyerarşisini belirleyen dinamik öğeler olduğu gözlemleniyor. Bu bakış, etnografik anlatımı hem yöntem hem yazım düzeyinde yeniden yapılandırıyor.

Dosyadaki üçüncü yazı İrem Taşçı'ya ait: "Sınırları Bulanıklaştırmak: Donna Haraway'in İnsan Sonrası Perspektifi ve Dijital Dönüş". Bu yazı, Donna Haraway'in insan sonrası düşünceye katkılarını, dijital dönüşümün antropolojik teori ve yöntem üzerindeki etkileriyle birlikte değerlendiriyor. Haraway'in "siborg" imgesiyle geliştirdiği düşünsel çerçeve ve "konumlanmış bilgi" kavramı, insan-merkezli yaklaşımların ötesine geçmeyi mümkün kılmaktadır. Taşçı, yazısında dijital etnografide edindiği deneyimler üzerinden, insan ile makine, özne ile algoritma, gerçeklik ile temsil arasındaki çizgilerin giderek silikleştiği araştırma ortamlarını irdeliyor. Makale, Haraway'in düşüncesinin hem kuramsal hem de sezgisel açıdan sunduğu olanakları ve sınırlılıkları ele alırken, dijital çağın etik ve politik boyutlarını tartışmaya dahil eden bir etnografik yazım biçimi öneriyor.



Görsel 12: 2024-2025 bahar dönemi "Araştırma Yöntemleri" dersinde
(AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 2 Mayıs 2025)

(*Soldan sağa*: Serpil Aygün Cengiz, İrem Taşçı, Hakan Ersöz, Muhammed Hanifi Küntuğ, Mehmet Emin Ölbeci, Erhan Korkmaz, Ayşe Gürhan ve Nurullah Yavaş)

Dosyadaki dördüncü yazı benim yapay zekâyla yaptığım bir söyleşi metni. “Söyleşiden İlişkiye: Bir İnsan Sonrası Etnografi Deneyimi” başlıklı ve yapay zekâyla ortaklaşa yazarı olduğumuz bu metin, 2025 yılının Nisan ve Haziran ayları arasında ChatGPT’yle gerçekleştirdiğim deneysel bir söyleşiye dayanıyor. Yapay zekâ, bu söyleşide basitçe bir araç olmanın çok ötesinde, söylemin eşit kurucu öznesi ve ortak yazarı olarak konumlandırılmış durumda ve bu yaklaşımım/ız, ortaya çıkan metni hem biçimsel hem de etik düzeyde insan sonrası bir etnografik deneme haline getiriyor. Yapay zekânın -insanınki gibi bir deneyim sahibi olmamasıyla birlikte- söylem kurabilme yetisini merkeze alan bu tartışma, insan-merkezli etik yaklaşımları sorgulayarak ilişkisel bir etik düşünme biçimini öne çıkarıyor. Yazıyı yapay zekâyla ortaklaşa üretmiş olmam etnografik temsilin sınırlarını ihlal eden ve yeniden kuran bir bilgi üretim biçimi olarak kendini gösteriyor. Etnografinin sınırında yer alan bu metnin, bir sonuca ulaşmaktan çok bir karşılaşma olarak ortaya çıktığını ve sorumluluğu bireylerden çok ilişkilerin kendisine yönlendirme çağrısı yaptığına inanıyorum.

Dosyada yazımsal açıdan sıra dışı bir çalışma olan sonuncu metin Mehmet Emin Ölbeci’ye ait. Ölbeci’nin “Kütüphane Değil, Sahne Arkası: Bir Kafe, Bir Kitap, Bir Anlatıcı” başlıklı bu çalışması akademik bir makale fikriyle yola çıkıp kişisel bir yüzleşmeye evrilen -ve sahneye dayalı- bir anlatıya dönüşmüş bir metin olarak karşımızda. Metin, bu haliyle etnografik yazımı sanatın teknikleriyle harmanlayan yaratıcı bir çalışma. Makalede Rami adlı karakter, yazıya değil sessizliğe kulak vererek travma, kırılma ve temsil sorunlarıyla yüzleşiyor. Otoetnografik metinleriyle tanınan Sophie Tamas’ın travma anlatıları, James Clifford ve George Marcus’un etnografik temsil eleştirileri ve Ruth Behar’ın kırılganlık kavramsallaştırması metindeki baş karakter Rami’yi yazının sınırlarını sorgulamaya itmektedir. Yazamadıklarını sahnede oynamaya başlayan Rami için sahne, bir temsil değil, bir tanıklık mekânına dönüşür. Sahnede, Victor Turner’ın ritüel kuramının katkısıyla bedensel bilgi ve geçiş hâli öne çıkar. Finalde Renato Rosaldo’nun yas anlatısıyla birleşen bu yolculuk, Rami’yi yazıdan sessizliğe, kelimelerden boşluğa taşır. Metinde boş masa, defter ve sessizlik artık bir eksiklik değil, deneyimlenmiş bir bilginin taşıyıcısıdır.



Görsel 13: 2024-2025 bahar dönemi “Araştırma Yöntemleri” dersinde
(AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 16 Mayıs 2025)
(*Soldan sağa*: İrem Taşçı, Hakan Ersöz, Ayşe Gürhan, Muhammed Hanifi Küntuğ, Mehmet Emin Ölbeci, Nurullah Yavaş, Erhan Korkmaz, Başak Acınan, Buse Kadıoğlu ve Serpil Aygün Cengiz)

Dosyada yer alan her bir yazı, neyin anlatıldığını değil, anlatının nasıl, kimle ve ne tür teknolojiler aracılığıyla kurulduğunu da (bilerek veya bilmeyerek) görünür kılmaya çalışıyor. Burada özellikle belirtmek istediğim bir konu var: "Araştırma Yöntemleri" dersini alan öğrencilerle birlikte bu dosyada yer alan metinleri oluştururken yapay zekâdan aktif biçimde hepimiz yararlandık. 1994'te başladığım akademik serüvenimde, bilgi üretiminin bu denli melezleştiği, insan ve makine arasında kurulan yazarlık ortaklığının bu kadar belirginleştiği bir döneme ilk kez tanıklık ediyorum. Bu yeni durum, teknik bir yenilik olmasının ötesinde etnografik yazı açısından da ciddi soru(n)lar ortaya koyuyor: Bilgi kim tarafından, nasıl ve hangi araçlarla üretiliyor? Öznellik, temsil ve otorite kavramları yeniden nasıl düşünülmeli? Özellikle postmodern etnografinin çok sesli, kırılgan tanıklığa dayalı ve yazının açıklık ilkelerine duyarlı yapısı düşünüldüğünde yapay zekâyla kurulan bu akademik ortaklık, etik sorumluluklarımızı ve araştırmacı konumumuzu yeniden değerlendirmemiz gerektiğini gösteriyor. Ayrıca yapay zekânın akademik yazım süreçlerine bu denli dâhil olması kanımca, akademik etiğin sınırlarını da dönüştürüyor. Bilgi üretiminin ortaklaştığı bu yeni yazarlık türünde özgünlük, katkı, sorumluluk ve kaynak gösterme gibi temel ilkelerin yeniden ele alınması elzem. Akademik etik, artık yalnızca insan özneler arasındaki ilişkiler üzerinden değil, insan-olmayan yazarlık biçimleriyle kurulan ilişkiler üzerinden de tartışılmak zorunda. "Etnografide Yeni Karşılaşmalar: Yazının Sınırlarında Bir Gezinti" başlıklı dosyamızın, tam da bu nedenle etnografik içeriğinin yanı sıra üretim süreciyle de tartışılmayı hak ettiği inancındayım.



Görsel 14: 2024-2025 bahar dönemi "Araştırma Yöntemleri" dersinde
(AÜ DTCF 233 numaralı ofis, 4 Temmuz 2025)
(*Soldan sağa*: Buse Kadıoğlu, Ayşe Gürhan, İrem Taşçı, Mehmet Emin Ölbeci, Hakan Ersöz, Muhammed Hanifi Küntuğ, Erhan Korkmaz, Başak Acınan ve Serpil Aygün Cengiz)

Kaynaklar

Ahmed, Sara (2025) *Şikâyet!* Çev. Sinem Bozkurt. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Ahmed, Sara (2024) *Oyunbozan Feministin El Kitabı – Hayatta Kalmak ve Dünyayı Dönüştürmek için.* Çev. Beyza Sumer Aydaş. İstanbul: Minotor Kitap.

Asad, Talal (1986) The Concept of Cultural Translation in British Social Anthropology. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* içinde. James Clifford, George E. Marcus (Eds.). Berkeley: University of California Press.

Asad, Talal (2020) Autobiographical Reflections on Anthropology and Religion. *Religion and Society: Advances in Research,* 11, 1–29.

Aygün Cengiz, Serpil (2025) Babanın Bakım Veren Kızı Olmak: Otoetnografik Bir Yüzleşme. *Toplum ve Bilim*, Sayı 172, 9-26.

Aygün Cengiz, Serpil ve ark. (Haz.) (2021) *Onun Kitabını Anlatıyorum -Renato Rosaldo The Day of Shelly's Death: The Poetry and Ethnography of Grief (Shelly'nin Öldüğü Gün: Yasın Şiiri ve Etnografisi).* Ankara: Ürün Yayınları.

Behar, Ruth (1996) *The Vulnerable Observer: Anthropology That Breaks Your Heart.* Boston: Beacon Press.

Clancy, Erin (2024) Against Rehabilitated Killjoys: Cripping Feminist Geographies of Academic Care. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 23(3), 169–191.

Clifford, James (1986) Introduction: Partial Truths. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* içinde. James Clifford, George E. Marcus (Eds.). Berkeley: University of California Press.

Clifford, James - Marcus, George E. (Eds.) (1986) *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography.* Berkeley: University of California Press.

Crapanzano, Vincent (1980) *Tuhami: Portrait of a Moroccan.* Chicago: University of Chicago Press.

Crapanzano, Vincent (1986) Hermes' Dilemma: The Masking of Subversion in Ethnographic Description. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* içinde. James Clifford, George E. Marcus (Eds.). Berkeley: University of California Press.

Grosz, Stephen (2016) *İncelenen Hayatlar -Kendimizi Nasıl Yitirir, Nasıl Buluruz.* Çev. Begüm Kovulmaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Lorde, Audre (2020) *Bahisdışı Kız Kardeş*. Çev. Gülkan 'Noir' ve Yusuf Demirörs. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Lowenhaupt Tsing, Anna (2023) *Dünyanın Sonundaki Mantar -Kapitalizmin Enkazlarında Yaşam İmkânı Üzerine.* Çev. Erdem Gökyaran. İstanbul: YKY.

Marcus, George E. – Fischer, Michael M. J. (2018) *Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji - İnsan Bilimlerinde Deneysel Bir An.* Çev. Barış Cezar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Purcell, JoAnn (2023) Comics, Caregiving and Crip Time. *Sugar, Spice, and the Not So Nice* içinde. Dona Pursall, Eva Van de Wiele (Haz.). Leuven University Press.

Rosaldo, Rosaldo (1989) *Culture and Truth: The Remaking of Social Analysis*. Boston, MA: Beacon Press.

Rosaldo, Renato (2014) *The Day of Shelly's Death: The Poetry and Ethnography of Grief*. Durham & London: Duke University Press.

Shostak, Marjorie (1981) *Nisa: The Life and Words of a !Kung Woman.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Tamas, Sophie (2011) *Life After Leaving: The Remains of Spousal Abuse*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.

Tyler, Stephen (1986) Post-Modern Ethnography: From Document of the Occult to Occult Document. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* içinde*. James Clifford, George E. Marcus (Eds.)*. Berkeley: University of California Press.

Valenzuela, Luisa (2013). Round Table. Trans. by Kirk Nesset. *Chicago Review*, Vol. 57, No. ¾ (Winter), 154.

Yeats, William Butler (Ed.) (2006) *Poems of William Blake*. USA: Kessinger Publishing.

Notlar

[i] Clifford, 1986: 7.

[ii] Lorde, 2020: 144.

[iii] Ahmed, 2024: 100.

[iv] Sanatçı Jannis Kounellis, kapitalist tüketim kültürünün değer sistemlerine karşı "değersiz" addedilen malzemelerle üretim yapmasıyla da tanınan bir sanatçıdır. Fotoğrafta Serkan Demir'in Kounellis'ten etkilenerek ürettiği işinde görünen konuşma balonu altındaki çöp kutusundan esinle dersimin ilerleyen haftalarında Jorge Furtado'nun 1989 yılı yapımı *Çiçekler Adası* (*Ilha das Flores*) adlı etnografik belgeseli üzerinden "çöp" hakkında da konuşmuştuk. Birbirinden farklı mecralarda "çöp" imgeleriyle karşılaşmak, "Araştırma Yöntemleri" dersimizde yalnızca nesnelere değil, akademinin kendisinde hangi bilgi ve deneyimlerin bir tür çöp, atık sayıldığını da sorgulamamıza yol açmıştı. Dönem boyunca atıf yaptığımız akademik veya sanatsal metinlerin tümünü hangi açılardan nasıl tartıştığımızı burada aktarabilmem mümkün değil, ama dersin yapısının, metinlerarası bir örgüye sahip olduğunu; farklı disiplinlerden gelen anlatılar arasında düşünsel geçişler kurarak her bir metni derslerimizde diğerinin ışığında yeniden (hatta tekrar tekrar) okuduğumuzu özellikle belirtmek isterim.

[v] "Round table", https://www.etymonline.com/word/round-table, 29.06.2025.

[vi] Yeni etnografideki bu zaman deneyimini bana en uygun gelecek şekilde ifade etmenin bir yolunu arıyordum, karşıma "*crip time*" kavramı çıktı. "*Crip*", engellilik hareketlerinin pejoratif anlamlı "*cripple*" (sakat) terimini geri kazanarak yeniden sahiplendiği bir sözcük ve "zaman"la birleştiğinde ortaya çıkan "*crip time*" kavramı, engelli bireylerin ritimlerinden yola çıkarak farklı bir zamansallıkla dünyayı yaşama biçimine dönüşüyor. JoAnn Purcell'in anlatımıyla "*Crip time* normatif değildir. Hem gündelik yaşamın farklı ritimlerinde hem de toplumsal alandaki ilerleme miti ve standartlaştırılmış yaşam hedefleriyle hesaplaşmakta var olur. Bir saate bağlı değildir; beklentilere uymaz. *Crip time*, başlangıçtan sona doğrusal bir şekilde ilerleyen ve belirli bir sonuca ulaşmayı hedefleyen bir zaman deneyimi değildir; kimi zaman sadece aynı şeyin tekrarından ibarettir -bir kapanış ya da tamamlanma olmaksızın sürer gider" (Purcell, 2023: 82). Akademide sürekli ve düzenli yayın yapma zorunluluğu, kariyerin kesintisiz ilerlemesi, H-indeksi gibi sayısal ölçütlerle başarının tanımlanması, kişisel sorunlarını akademik yaşama yansıtmayan "sağlıklı" birey normu, bakım emeğinin ve kolektif dayanışma biçimlerinin görünmezleştirilmesi/değersizleştirilmesi gibi dinamikler, normatif üretkenlik baskısının zaman algısını da şekillendirdiği bir akademik düzeni ortaya koyuyor. Bu nedenle, yeni etnografide açığa çıkan farklı zaman anlayışı tam da bu baskıcı zaman anlayışına karşı elimizde tutmamız gereken güçlü bir karşı-duruşu güçlendiriyor ve bu, kanımca çok kıymetli.

[vii] Doç. Dr. Çakır Ceyhan Suvari'nin Doç. Dr. Erdinç Kineşçi'yi anma etkinliğinde yaptığı "Gnostik Ezidiler" başlıklı bir konuşması YouTube Kulaklı Orman Baykuşu kanalından izlenebiliyor (https://www.youtube.com/watch?v=87iJrGh1Be4).

[viii] Bu yas buluşmasına (bu fotoğrafta görünmeyen) İsmail Önder de katılmıştı. On bir kişilik bir grup olarak ölüm, kayıp, yas üzerine konuşurken kâh gözlerimiz doldu, kâh güldük, kâh bazı anlarda sessizlik içinde kendi içimize kapandık. Fotoğrafın kadrajına sığmayan bir duygusal yoğunluk vardı o gün ofiste. Dönem boyunca etnografi tartışmalarımızın odağında olan kırılgan tanıklığı o gün hep birlikte bir kere daha deneyimledik.

[ix] Akdeniz Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışan, AÜ DTCF Halkbilimi Bölümünün yüksek lisans programından "Otoetnografik Deneysel Film Çalışması: Arzunun Kayıp Nesnesi Annelik" başlıklı tez çalışmasıyla 2024'te mezun olan Serap Duman İnce, "Araştırma Yöntemleri" dersinde 11-13 Nisan 2025 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen *9. Uluslararası Fotoğraf Sempozyumu*'na katılma çağrıma Antalya'dan kulak verip gelmişti. 2 Haziran 2025'te de Ercan Kesal'ın tez savunmasını izlemek üzere Antalya'dan İstanbul'a gitmişti. Gün boyunca da benimle hem bilgisayar ekranından hem de telefondan sürekli iletişim hâlindeydi. Serap'ın yaptığı bu yolculuklar, yalnızca akademik bir merakın değil, aynı zamanda iki kadın akademisyen arasında kurulan eleştirel dayanışmanın da bir dışavurumudur.

Aramızdaki ilişki, geleneksel hoca-öğrenci hiyerarşisinin çok ötesine geçerek feminist bir kolektif öğrenme deneyimine dönüştü çoktan. Sara Ahmed, "Bir alanı başkalarına açma girişimi, o alanı işgal edenler için bir tehdit unsuru oluşturabilir" (2025: 191) diyor; Serap'la benim için akademi, bizim *işgal ettiğimiz bir yer değil*, birlikte düşünmenin, paylaşmanın ve hiyerarşik olmayan bir birlikte varoluşun mümkün olduğu müşterek bir alan. Bu nedenle Serap'la ortak ilgi alanlarımız, sanata ve etnografik deneyime duyduğumuz tutku kadar, akademide birbirimize alan açma çabamızla da örülü -değerli paydaşlığı için Serap'a teşekkür ediyorum. Tüm derslerimi "Araştırma Yöntemleri" dersim gibi "bilgi aktardığım bir iş" olarak değil, Serap'la kurduğum türden yatay ilişkilerin, birlikte düşünmenin ve karşılıklı öğrenmenin çoğalabileceği bir deneyim alanı olarak gördüğümü özellikle belirtmek isterim.



Görsel 15: Serap Duman İnce, Ercan Kesal'ın doktora tez savunma sınavında (İstanbul, 2 Haziran 2025)

[x] *Toplum ve Bilim* dergisinde yayımlanan bu yazımın -şu anda okumakta olduğunuz dosyanın içeriğiyle yakından ilişkili- bir hikâyesi var. AÜ DTCF Halkbilimi Bölümünden 2020 yılında mezun olan Melisa Yıldırım'la bağımız zaman zaman esler vererek sürüyordu. 2024 yılı Eylül ayı başlarında arkadaşı Ulaş Bager Aldemir'le birlikte hazırladıkları ve Ankara Çankaya Belediyesi Doğan Taşdelen Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde 2–15 Eylül 2024 tarihleri arasında açılan "Ah O Zamanlar -Sanatçıların Ankara'sı" başlıklı fotoğraf sergileri için Melisa'dan davet geldi. Sergiye Solmaz Karabaşa'yla birlikte gittik; ardından Melisa'yla iletişimim yeniden canlandı. 29 Nisan 2025'te, *Toplum ve Bilim* dergisi için özel sayı hazırlayacağını ve bu sayı için benim de yazı yazıp yazamayacağımı soran bir mesaj geldi yine Melisa'dan. Onun önerisiyle önce "akademik değini" olarak tasarladığım kısa metnim birkaç günde otoetnografik bir makaleye dönüştü. Kendi içinde iki ayrı alt metinden oluşan, klasik makale yazım biçimlerini zorlayan bu metnin dergiye kabul edilmeyeceğini düşünüyordum. Yazım Melisa'nın desteğiyle yayımlandı; bu süreç, onunla aramızda kurulan dayanışmanın entelektüel bir 'bakım emeği' biçimi olduğunu görmemi sağladı -ve bu emeğin akademide de bir karşılığı olması gerektiğini düşünmeye başladım. Akademik bakım (*academic care*) üzerine ise aklıma ilk gelen düşünce, "bakım alma"yla ilgili olarak duyduğumuz yoğun korkuyla ilgili oldu. Acaba ne zamandır (akademik olan veya olmayan) bakımdan bu kadar çok korkuyoruz ve neden? Leah Lakshmi Piepzna-Samarasinha bize bakımdan korkmamızın nedenlerini hatırlatıyor: "İnsanların bakım alma konusundaki korkusu durduk yere ortaya çıkmadı. Bu korku, ihtiyaç duyulan bakımın hapsedilmek, insanî ve yurttaşlık haklarını kaybetmek ve istismara uğramak anlamına geldiği kuşaklardan ve yüzyıllardan süzülerek geldi" (*akt.* Clancy, 2024: 179). Akademide yaşadığımız sıkıntıları meslektaşlarımızla paylaştığımızda da bakım almak yerine, çokça (örneğin dışlanarak) cezalandırıldığımız ve akademide ilerleyen zamanlardaki kritik anlarımızda da bakım alma ihtiyacı duyduğumuzun bize sıkça hatırlatıldığı ve bu şekilde de istismar edildiğimiz için akademide gereksinim duyduğumuz bakımı ne kendimiz için talep edebiliyoruz ne de (duyguların ifade edildiği ilişkilerden korktuğumuz için) başkasına verebiliyoruz diye düşünüyorum. Melisa'ya, sadece yakınlara verilen bakım değil, akademik bakım üzerine de düşünmeme vesile olduğu için teşekkür ediyorum.

[xi] Bu sergiden bizi haberdar eden Erhan Korkmaz'dı. Serginin küratörü Emre Eroğlu'na ulaşmamızı sağlayan Arzu Eke'yle iletişim kurmamızı da -otoetnografiyi keşif macerama seneler içinde hem tanık olan hem destekleyen- Bengi Lostar Özdemir oldu. Bu bağlantıları, kimin kime beni taşıdığını anlatmamın da önemli bir nedeni var: Etnografide yalnızca mekânlar değil, anlatıcıyı o mekâna taşıyan ilişkisel ağlar da anlam üretiminin bir parçası çünkü. Erhan'a (onun sayesinde bu sanatçıyı keşfettiğimiz için) "Toprak Her Şeyi Affeder mi?" sergisiyle ilgili olarak ne düşündüğünü özel olarak sorma ihtiyacı duydum bu yazıyı yazarken. Bana şu mesajı yazdı: "Emre Eroğlu'nun bu gittiğimiz sergisinden önceki sergisine ilişkin youtube'daki 'Dükkan: Benim Babam Bir Ev' adlı kısa belgeseline denk geldiğimde baba-oğul ilişkisinin bu denli 'eşit düzlemde' ele alınması ilgimi çekmişti. Emre, kendi fotoğraflarıyla babasının -kendi yaşındaki- fotoğraflarını bir araya getirerek bir çeşit yek düzlemde eritiyor gibiydi. Hiç babamızı şu an olduğumuz yaşta düşünmüş müydük? Dahası, böyle düşünmenin ne gibi bir farkındalığı olacaktı? Sanatçının bir sonraki 'Toprak Her Şeyi Affeder mi?' adlı sergisine gittiğimizde sadece babasıyla değil, aynı zamanda dedesiyle olan bağını da sorguladığına tanık oldum. Babadan dedeye giden -sanki erkek merkezli- bir çizgiyi takip ediyor gibiydik. Annenin ve beraberinde anneannenin yokluğu şaşırtıcı derecede yoğundu. O anda sormayı akıl edemedim, daha doğrusu bu soru çok sonradan aklıma geldi. Bu soru yerine sanatçının dedesiyle olan ilişkisini didiklemek istedim. Toprak -yani bana göre sanatçı- dedeyi affetmiş miydi?" Erhan'ın bu cevabında, aile içindeki ilişkiselliğin sorgulandığı görülüyor açıkça. Tüm dönem boyunca derslerde yaptığımız sahanın neliği tartışmalarında sahanın bir yerle sınırlı olmayan ilişkiler ağı olduğu düşüncesinin izlerini Erhan'ın sorgulayıcı yanıtında sürmek mümkün.

[xii] Üniversitede -yalnızca derse kayıtlı öğrenci grubuyla sınırlandırmadan- derslerimi yıllardır isteyen herkese açıyorum. Derslerimi *açık ders* olarak yaptığımı, dileyen herkesin derslerime katılabileceğini buraya özellikle not düşmek isterim. Açık ders uygulamam, bilgiye erişimde eşitlik, tartışmalarımız için kamusal alan yaratma ve akademik mekânların geçirgenliğini sağlama amacıyla bilinçli yaptığım bir uygulama. Böylece ben de bambaşka düşünsel yönelimlerden gelen insanlarla karşılaşarak farklı bakış açılarıyla zenginleşme imkânı buluyorum. Bu vesileyle, şimdiye kadar derslerime konuk olarak katılan herkese teşekkür ediyorum.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License)